

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมกลุ่มชนเขมรอีสานใต้ จากเพลงพื้นบ้าน (เจรียง กันตริ้ม) ในจังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจรียง กันตริ้ม
2. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านและภาพสะท้อนสังคม
3. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษและวัฒนธรรมกลุ่มชนเขมรอีสานใต้

1. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเจรียง กันตริ้ม

เจรียง

เครือจิต ศรีบุญภาค (2546, หน้า 97-104) ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาและประเภทของเจรียงไว้กล่าวคือ เจรียงหรือจำเรียง เป็นการขับร้องหรือการออกเสียงเป็นทำนองเสนาะโดยใช้กลอนสุด ใช้ภาษาเขมรร้องคลอหรือร้องประกอบกับเครื่องดนตรีที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้าเจรียงประกอบเสียงปี่จะเรียก “เจรียงจรวง” ถ้าเจรียงประกอบซอจะเรียก “เจรียงตรัว” ถ้าเจรียงประกอบวงกันตริ้มจะเรียก “เจรียงกันตริ้ม” และถ้าเจรียงประกอบแคนก็จะเรียกว่า “เจรียงเบริน” ซึ่งนิยมเล่น กันแพร่หลายในกลุ่มที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่น เช่นเดียวกับหมอลำหรือเพลงโคราชที่นิยมเล่นในกลุ่มที่พูดภาษาไทยลาว หรือภาษาไทยโคราช เจรียงเป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ในกลุ่มที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่น เจรียงหรือ จำเรียง ภาษาเขมรในสุรินทร์ เรียกว่า “เจรีง” หรือ “จำรีง” หมายถึง บทร้องเป็นเพลง คล้าย การอ่านแบบทำนองเสนาะ มักจะใช้การด้นกลอนสุดเป็นภาษาเขมร

ประวัติความเป็นมาและประเภทของเจรียง

เจรียงเป็นเพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมร ร้องได้ต่อกันระหว่าง ชาย-หญิง โดยใช้วิธีด้นกลอนสุดเป็นภาษาเขมร นิยมเล่นในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ในกลุ่มที่พูดภาษา

เขมรเป็นภาษาถิ่น การเล่นเจรียงในจังหวัดสุรินทร์มีหลายประเภท มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามลักษณะการร้อง วิธีเล่น เครื่องดนตรี จำนวนผู้เล่น ดังนี้

1. เจรียงขันตู่จ

เจรียงขันตู่จ เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า การร้องตกเบ็ด เป็นการเจรียงเล่นในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค ฯลฯ หนุ่มสาวที่มาร่วมงานจะมากันเป็นกลุ่ม ๆ ในการเล่นเจรียงขันตู่จ จะมีคันเบ็ดเป็นอุปกรณ์ในการเล่นตกเบ็ด โดยใช้ขนม ข้าวต้มมัด หรือผลไม้ผูกไว้ที่ปลายคันเบ็ด เป็นเหยื่อล่อสาว ๆ ชายหนุ่มจะนำไปล่อในบริเวณที่มีกลุ่มหญิงสาวนั่งอยู่ โดยทำท่าหย่อนเบ็ดไปใกล้ ๆ ตรงหน้าคนนั้น คนนี้ ขณะที่หย่อนเบ็ดหรือถือคันเบ็ดอยู่นั้น ชายหนุ่มก็พากันร้องเพลงและรำรำไปด้วย ถ้าชอบพอสาวคนไหนก็จะไปตกเบ็ดกับสาวคนนั้น หากสาวคนนั้นรับเอาเหยื่อไปก็แสดงว่ารับรัก ในที่สุดอาจมีการลงเอย โดยการแต่งงานอยู่กินกันเป็นครอบครัว วิธีการเล่น ผู้เล่นจะนั่งรวมกันเป็นกลุ่มหรือบางครั้งก็จะนั่งขยายเป็นวงกว้าง ๆ มีที่ว่างตรงกลาง ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายขับร้องเจรียงแสดงท่าทางการตกเบ็ด โดยถือคันเบ็ดเดินทำท่าทางเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะทำนองเพลง ส่วนหญิงปรบมือให้จังหวะอย่างสนุกสนานไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ส่วนมากนิยมเล่นในงานวัดลานกว้าง ๆ ที่มีการจัดงานเทศกาลประจำปี

ตัวอย่าง

บทร้องเจรียงขันตู่จ

ภาษาเขมร

ภาษาไทย

ชาย : ขันตู่จของดัจ

เบ็ดพี่ขาด

บองมุดเต็ดตาม

พี่ดำน้ำไปตาม

บองชวาเปือนรีม

พี่คว่ำกอลสวะ

ปะกาดามกันจะ

ถูกปูแก่

ปกวัวร์ เลือนแอตโอง

ฟ้าลั่นทางทิศใต้

2. เจรียงกันตรอบกัย

เจรียงกันตรอบกัยหรือกัฏตือบโก เป็นเพลงพื้นบ้านที่เก่าแก่ของชาวเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ลักษณะการร้องจะร้องแบบกลอนชาวบ้าน ร้องโต้ตอบกันไปมาระหว่างชายและหญิงไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ใช้การปรบมือให้จังหวะ บทร้องแต่ละบทจะมีสร้อยคำ “แก้วพี่อา” บทกลอนที่ขับร้องจะมีลักษณะแบบหยอกล้อ แนวตลกโปกฮาสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ฟัง ด้วยชั้นเชิงไหวพริบ

การปะทะคารมของชายและหญิง เจริญกันตรอบกัยไม่มีบทร้องเป็นเรื่องราว นิยมเล่นในเดือน
เมษายน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือบางครั้งก็เจริญในขบวนแห่กฐิน ขบวนแห่นาค เป็นต้น

ตัวอย่าง	บทร้องเจริญกันตรอบกัย	
	ภาษาเขมร	ภาษาไทย
	ชเรียมลออตระละดู	ผู้หญิงงามอวบอ้วน
	มูเนียงตระเลีย	หน้าน้องอิมเอิบ
	ตันเนียรจูเจีย	เดินเด็ดฉาย
	ซั้มแต่ยชเรียมตีวน	คำพูดหญิงอ่อนหวาน

3. เจริญตรัว

คำว่า ตรัว เป็นภาษาเขมร แปลว่า ซอ หรือเครื่องดนตรีประเภทสี เจริญตรัว คือ
การขับร้องที่มีซอสี่ประกอบ จะขับร้องเป็นทำนองใดก็ได้ แต่ต้องมีซอเล่นเป็นหลัก จึงจะเรียกว่า
เจริญตรัว ลักษณะการขับร้องจะเป็นการร้องโต้ตอบกัน 2 คน อาจจะเป็นตำนาน นิทาน
ประวัติศาสตร์และให้อีกฝ่ายตอบก็ได้ แต่บางครั้งเจริญตรัว ก็จะมีผู้นำมาขับร้องเดี่ยวโดยขับร้อง
และสี่ซอประกอบด้วยตนเอง ส่วนมากจะเล่าเป็นเรื่องนิทานหรือนิยายพื้นบ้าน ประวัติสถานที่
ต่าง ๆ ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับหมอลำพื้นบ้านของชาวอีสานเหนือ

ตัวอย่าง	บทร้องเจริญตรัว	
	ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ถาม :	บองลออกำปลงเนียง ซ้อมตำเน็ง เยือนกันแซงบอยเดิมโมปีอันเตริม	ผู้ชายรูปหล่อน้องขอถาม ยันตักวกเดิมมาจากไหน
ตอบ :	ลออกตำรับจำเมอบองนึ่งปรีบ กาลเนาะเปรีะกำสดมนายเงือบ	น้องคนงามคอยฟังพี่จะบอก ครั้งนั้นชายหนุ่มคนยากแม่ตาย
	เตีอวเนอวนึ่งสดัจ เปรอออยกบจังกา พอปรักเตีอวเมอณอเน็งกร็อก	ไปอยู่กับกษัตริย์ ใต้ถุนป่า พอรุ่งเช้าไปดูไม้นั้นก็ขึ้นอีก

4. เจริญจเปย

คำว่า จเปย หรือ จเปีย เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า "พิณ" หรือ "กระจับปี่" มีสาย 2 สาย
จเปย เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด ประกอบการขับร้องเจริญ ไม่ว่าจะขับร้องทำนองใด หากมี

กระจับปีเล่นประกอบเป็นตัวหลักก็จะเรียกว่าเจรียงเจเปย โดยเรียกตามชื่อเครื่องดนตรี การเจรียง เช่นนี้ จะใช้ผู้ขับร้องเพียงคนเดียวเท่านั้น เมื่อร้องจบวรรคหนึ่ง ๆ ผู้ขับร้องก็จะดีดกระจับปี รับ ทำนองเจรียงของตน จากนั้นก็ร้องวรรคต่อไปอีก แล้วดีดกระจับปีรับ ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนจบ เรื่องราวที่นำมาขับร้องนั้น จะเป็นนิทานตำนานต่าง ๆ ผู้ขับร้องจะนั่งในท่าเทพธิดาเสมอ

ตัวอย่าง	บทร้องเจรียงเจเปย	
	ภาษาเขมร	ภาษาไทย
กาลแดลตำราโบราณห้ามกบเซอ		นานมาแล้วตำราโบราณห้ามตัดไม้
มุลเซอแดลเปรียะเทอเวือด		หนึ่งไม้ที่พระเจ้าสร้างวัด
ปรีเซอรัมสะมือก		สองไม้ที่รมควัน
แบ็ยเซอซ๊ะเตียะบัญ		สามไม้ที่ถูกฟ้าผ่า

5. เจรียงจรวง

คำว่า จรวง เป็นภาษาเขมร แปลว่า ปี เจรียงจรวงเป็นการขับร้องโต้ตอบกันเป็น เรื่องราว นิทาน ตำนาน สุภาษิต คำสอนต่าง ๆ หรือถามประวัติความเป็นมาของอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบ คือ ปี่กังโกล หรือ เปยอังกโกล ซึ่งทำมาจากเขาควาย ปัจจุบันหาผู้ที่ มีความสามารถในการเป่าปี่อังกโกลยากมาก เพราะต้องใช้พลังในการเป่าสูง และผู้เป่าต้องมีความ ขำนาญ สุขภาพร่างกายต้องแข็งแรงด้วย จึงจะสามารถเป่าปี่อังกโกลได้ดีและไพเราะ การเล่น เจรียงจรวงนี้ จะใช้ผู้เล่น 2 คน คือ ชาย 1 คน หญิง 1 คน และผู้เป่าปี่อังกโกลอีก 1 คน รวม 3 คน ต่อมาใช้ขอแทน ซึ่งเรียกว่า เจรียงตรัว แต่ก็ยังมีผู้เรียกเจรียงจรวงในกลุ่มผู้มีอายุ ที่มีความรู้ในเรื่องของการขับร้อง

ตัวอย่าง	บทร้องเจรียงจรวง	
	ภาษาเขมร	ภาษาไทย
เน็ยะทว็อจ้งหันเปรียะมุนกีโรนา		ผู้ทำจ้งหันพระก่อนใครคือใคร
เน็ยงอุบาเต็ย เน็ยงเว็ยสาซา		นางอุบาตรี นางวิสาซา
เน็ยงสัจจิดา โจนจ้งหันเปรียะ		นางสัจจิดา กวนจ้งหันพระ
เทอดำเป็อนเน็ยงเต็ยเปรียะบับนปะโทะระเน็ย		ทำหน้าที่กวนกับดินเปรียะบพระธรณี
แดนอาสาเปรีาะ แซร็ย จังกรานเด็มเจ็ก		ที่อาสาชายหญิง ตัดต้นกล้วย

6. เจรียงนอระแกว (นอ-ระ-แกว)

คำว่า นอระแกว มีความหมายเช่นเดียวกันกับเพลงช้อย มีการเล่นโดยร้องโต้ตอบกัน ระหว่างชายหญิง อาศัยความชำนาญ ปฏิภาณไหวพริบของแต่ละฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีพ่อเพลง และแม่เพลงร้องนำ และมีลูกคู่ร้องตาม ต่อจากนั้นชายหญิงแต่ละฝ่ายจึงจะร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ ๆ คำร้องส่วนใหญ่จะเป็นคำกลอนในเชิงเกี่ยวพาราสีที่ใช้คำสุภาพ ความหมายลึกซึ้งกินใจ ไม่หยาบ โหลน วิธีการเล่นนอระแกว ผู้เล่นจะเข้าแถวหันหน้าเข้าหากันแบ่งเป็น 2 แถว ระหว่างฝ่ายชายฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเริ่มเจรียงก่อน และฝ่ายหญิงจะร้องแก้ โต้ตอบกันเป็นกลอนสดโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ วิธีการร้องจะร้องสลับขึ้นก่อนหนึ่งหรือสองเที่ยวว่า “เอ๋ย นอระแกว แกวนอ เอ๋ย นอระแกว แกวขันเอ๋ย” เมื่อลูกคู่ร้องจบพ่อเพลงแม่เพลงก็จะขึ้นต้นบทกลอนใหม่ เมื่อร้องจบลูกคู่จะร้องรับอีกหนึ่งเที่ยว อีกฝ่ายจะร้องตอบกลับไป ปัจจุบันการเล่นนอระแกวไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น

ตัวอย่าง

บทร้องเจรียงนอระแกว

	ภาษาเขมร	ภาษาไทย
(ลูกคู่)	เอ๋ย นอระแกว แกวนอ เอ๋ย นอระแกว แกวขันเอ๋ย	
ชาย :	บองเนิวบอนเปซิ่ง ออรเจ็ดเหลือแซน บานปเตียะเนียง จำบือญเวียดสนา	พี่อยู่ต่างแดน ดีใจเหลือแสน ที่พบน้อง คอยบุญวาสนา
หญิง :	เนียะ เปราะเงาซุ ปอิน ท้อปคลูน เปรอหมอดเยียดา มันเกียเตียะ	คนผู้ชายเจ้าชู้ น้องทุกซัระทม ใช้หมดยายตา ไม่เคยพบ

7. เจรียงปังกา

เจรียงปังกา หรือเจรียงปางนา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าแก้วฟ้า นั้นมีลักษณะการเล่น คล้ายกับเจรียงนอระแกว ทั้งวิธีการร้อง วิธีการเล่น แต่จังหวะเร็วกว่า และในแต่ละวรรคของบท ร้องจะมีสร้อยเพลงเข้ามาแทรก วิธีการร้อง ลูกคู่จะร้องขึ้นก่อนหนึ่งเที่ยวว่า “แก้วฟ้า แก้วเอ๋ย เอ้อ เอ็ง เอ๋ย” แล้วต่อจากนั้น พ่อเพลง แม่เพลงจึงร้องเมื่อจบวรรคหนึ่งแล้วจะมีสร้อยร้องแทรกว่า

เอาปาปางนาก็เมนเฮย

เอานะเอานาก็เมนเอย

ดอลเป็อง ดลทากี๋ฮุคเฮย
กระम्मแดลทาบานกี๋เฮย

ตัวอย่าง

บทร้องเจรียงบันนา

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
(ลูกคู่) แก้ว แก้ว พี่อา เค็ย นา แก้วเค็ย เอ็อเอ็องเค็ย	
ชาย : กาลเนาะ ทวังเซา	วันนี้วันเสาร์
ตรงบองริงกะเอา	อกพี่ร้อนระอุ
ปี บ็วน กันลอง	ระอุข้าว
กิด เด็วซ็อปกอบ	คิดไปทั่ว
หญิง : เน็ยะ เค็ยเน็ยะสตัป	ท่านเอ๊ยท่านพี่
เป็ยะโอนปรายปรึบ	คำน้องบอกกล่าว
ตามเค็ยตัมนอง	ตามท่านอง
กลูนปโอน ซ็อปห่ง	ตัวน้องทุกวันนี้

8. เจรียงเบริน

เจรียงเบริน เป็นเพลงปฏิพากย์ ร้องโต้ตอบระหว่างชาย หญิง บทร้องเป็นภาษาเขมร เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นเจรียงเบรินจะใช้แคนเป่าประกอบ แคนที่ใช้เป็นแคน 7 แคน 8 ซึ่งแคน 7 จะใช้สำหรับนักเจรียงฝ่ายหญิง เพราะเสียงจะแหลม สูงกว่า ส่วนแคน 8 จะใช้กับนักเจรียงฝ่ายชาย เพราะเสียงทุ้ม ในการเล่นทำนองที่เป่าจะใช้ทำนองสุดสะแนนเป็นส่วนใหญ่ ใช้ผู้เล่นประมาณ 2-4 คน ร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ ๆ มีนักดนตรีเป่าแคน 2 คน ประจำตัวของนักเจรียงฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เนื้อหาหรือบทร้องจะขึ้นอยู่กับงานที่ไปเล่น บทร้องเจรียงทุกบทจะนำมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในคัมภีร์จะปรากฏเรื่องราวต่าง ๆ เป็นคำสอน ความรู้เกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ งานประเพณีและงานประจำปีต่าง ๆ ฉะนั้นเรื่องราวที่นำมาเจรียงต้องเป็นเรื่องราวที่สัมพันธ์กับคนเล่น เช่น งานศพ งานบวชจตุศุก์เจรียงเกี่ยวกับเรื่องบาป-บุญ ความดี-ความชั่ว หรือเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเป็นการให้คิด เตือนใจ ถ้าเล่นในงานแต่งงานก็จะเจรียงเกี่ยวกับชีวิตคู่ การครองชีวิตคู่เป็นการสอนการเตรียมตัว ในการครองเรือน นอกจากนี้ยังเล่นในงานโกนจุก งานบวช ในการเจรียงอาจนำเรื่องชาดกซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้าน เนื้อหาแต่ละเรื่องจะแต่งด้วยคติสอนใจ มีสุภาษิตมากมายที่นำมาสอดแทรกในการดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดและจินตนาการคล้อยตาม

ตัวอย่าง

บทร้องเจรียงเบริน

เรื่อง ลูกกตัญญู

ภาษาเขมร

ภาษาไทย

เรื่องคติเตือนใจ

เรื่องคติเตือนใจ

โกนเจาเสรียบเปราะะ

ลูกชาย หลิง

โกนคละเมียนกุน

ลูกบางคนรู้คุณ

แดลแมแดลเออว

ที่พ่อที่แม่

เกอดเกิดโมมุน

ท่านเกิดมาก่อน

โกนคละมันเกอดคุณ

ลูกบางคนไม่มีคุณ

สัดบเฮอยบองมุน

ฟังแล้วพิน้อย

เฮาเนียงนงบอง

เรียกน้องกับพี่

เมียนเรื่องราวโบราณจะ

มีเรื่องราวแต่ปางก่อน

9. เจรียงตรต

เจรียงตรต (เจรียงตรุษ) เป็นเจรียงที่นิยมเล่นในงานตรุษสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ชาวไทยเขมร จะมีการเล่นเรือมตรตไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อขอบริจาคจตุปัจจัย จะเป็นเงินหรือสิ่งของก็ได้ เพื่อนำไปทำบุญที่วัด บทร้องตรตจะเน้นเนื้อหาอวยชัยให้พร ผู้บริจาคและมีการพ้อนรำประกอบการขับร้อง เป็นขบวนแห่ไปตามถนนและหยุดเล่นเป็นช่วง ๆ เมื่อถึงบ้านของผู้จะขอบริจาค ลักษณะการเล่นจะมีคนถือบาตรเพื่อใส่จตุปัจจัยเดินนำหน้า มีคนถือปืนแซร์ (เป็นไม้ด้ามยาวประมาณ 2.50 – 3 เมตร ตรงปลายไม้จะเป็นแฉกเพื่อแขวนกระดิ่งและพวงมาลัยหรือดอกไม้ ลักษณะการถือจะกระทุ้งด้ามยาวลงกับพื้นตามจังหวะการร้องเพื่อให้เกิดเสียง) ต่อจากคนถือปืนแซร์ จะเป็นวงดนตรีกันตรึมและมีหัวหน้าตรุษนำร้อง ตามด้วยขบวนรำ อาจแต่งตัวสวยงามบ้าง ตลกบ้าง ผู้เล่นมีทั้งชายและหญิง ไม่จำกัดจำนวน

ตัวอย่าง

บทร้องเจรียงตรต

ภาษาเขมร

ภาษาไทย

คมาต โมต้อลเฮย

กระผมมาถึงแล้ว

กราล กันตีสคนอลเคนย

ปู่เสือนอน

จัมรับ ดั่งเคา

สำหรับหัวหน้า

คมาต โมลิ่งตรต

กระผมมาเล่นตรต

คมาต ไม้ลิ่งนา	กระผมมาเล่นที่ไหน
ไมตามบรีชอต	มาตามบรีสุทธิ
ตามประเปยยนี้	มาตามประเพณี่
แคแจตกระเดาคลิ่ง	เดื่อนห้าแดตร้อน

10. เจริญไปยออ

คำว่า "ไปยออ" เป็นคำในภาษาเขมร แปลว่า ปี่อ้อ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า การขับร้องเจริญไปยออ จะขับร้องโต้ตอบ ระหว่าง ชาย-หญิง เกี่ยวพาราสิ ซึ่งฝ่ายชาย ต้องการให้ฝ่ายหญิงรักภักดี ฝ่ายชายนั้นจะต้องมีชั้นเชิงมีปฏิภาณไหวพริบและคารมคมคายเป็นอย่างมาก โดยมีเครื่องดนตรี ปี่อ้อ เป่าประกอบ

ตัวอย่าง

บทร้องเจริญไปยออ

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ชาย : บองนึ่งนาวัจำ	พี่จะรออยู่
ประมาณชนำประมาณแค	จะก็ปีก็เดือน
เลองเพนทเขียวตรองแง	จนดวงตาเขียวปิด
บานจวบปะโอินแฮร์ย	ขอให้พบน้องหญิง
หญิง : สลัญโประสสรอโลด	รักชายคนชื่อ
โคจไซตนึ่งอ้อมบ๊วง	น้องรักชายคนโง่
เนียงสลัญโประสสรัง	น้องรักชายคนโง่

สงบ บุญคล้าย (2521, หน้า 102-104) กล่าวถึงเจริญว่าเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวอีสานใต้ มีลักษณะเหมือนกับหมอลำหรือเพลงโคราชนั่นเอง ดนตรีที่ใช้ประกอบในการเจริญคือแคน การเจริญประกอบด้วย ฝ่ายชาย 1 คน และฝ่ายหญิง 1 คน และคนเป่าแคนอีก 1 คน เจริญโต้ตอบกันไปมา การเจริญจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู ปฏิสันถารกับผู้ฟัง และเจริญเป็นการบอกกล่าวถึงความสำคัญของงานนั้น ๆ ว่ามีการบำเพ็ญกุศลอะไร มีอานิสงส์อย่างไร บางครั้งก็มีการยกนิทานประกอบก็ได้ บางครั้งการเจริญอาจเป็นเชิงกระทู้ถามคือฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถามอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบ ทำนองการ ปุจฉา-วิสัชนา หลังจากนั้นจึงเจริญโดยทั่วไป ลักษณะการเจริญในตอนหลังจะเพิ่มรสสนุกสนานด้วยการใช้คำเป็นที่พอกพอกใจแก่ผู้ฟัง เรียกเสียงเฮฮา จึงมักเป็นการหยอกล้อกระตบกระเทียบกระเตียดไปทางตลกคะนองตามแบบฉบับของการละเล่นพื้นเมือง

โดยทั่วไป การเจี๋ยงแบบนี้บางที่ เรียกว่า " เจี๋ยงเบริน" มีการเจี๋ยงอีกประเภทหนึ่งที่ เคยได้รับความนิยมนมาก คือ การเจี๋ยงนิทาน ผู้เจี๋ยงจะนำนิทานเก่า ๆ มาเจี๋ยง เช่น กดามซอ (ปู้ซาว) ซังเซลจ้อย (สังข์ศิลป์ชัย) ฯลฯ มาเจี๋ยง การเจี๋ยงแบบนี้ได้รับความนิยมเท่ากับกันตรึม ลักษณะการเล่นคล้าย ๆ หมอลำ คือ มีแคนประกอบ ภาษาที่ใช้คือภาษาเขมร ปัจจุบันคนที่เล่นเจี๋ยงได้มักเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งนับวันก็จะหมดไป

กันตรึม

ภูมิจิต เรื่องเดช (2528, หน้า 26) ได้กล่าวถึงกันตรึมว่า กันตรึมเป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมกันมากในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ เนื้อเพลงกันตรึมใช้ภาษาเขมรในการขับร้อง กันตรึมถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านอื่น ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ ประวัติการเล่นกันตรึมยังไม่มีผู้ใดทราบแน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่เมื่อไร ทราบแต่เพียงว่าการละเล่นแบบนี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากขอม ลักษณะของกันตรึมเป็นเพลงปฏิพากย์คล้ายกับ เพลงจ้อย เพลงเรือ หรือ ลำตัดในปัจจุบัน จะแตกต่างที่เนื้อร้องกันตรึมเป็นภาษาเขมร

สุกัญญา สุขฉายา (2525, หน้า, 8) ได้กล่าวถึงเพลงพื้นบ้านของเขมรที่มีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์คล้ายคลึงเพลงปฏิพากย์ทางภาคกลางทั้งโครงสร้าง ตลอดจนวิธีการแสดงและดนตรีที่ใช้ประกอบคือ กลองโตน (สก็วล) และซอ (ตรัว) ซึ่งการเล่นกันตรึมในเขตอีสานใต้บริเวณที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่นจะมีดนตรีหลัก คือกลองและซอ เหมือนกับของเขมร วงดนตรีมีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของชาวสุรินทร์มาแต่ดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นพิธีแบบใด เช่น งานแต่งงาน จะต้องมีการขับกันตรึมเล่นกล่อมหอนจนถือเป็นประเพณี งานศพ งานพิธีกรรมต่าง ๆ หรือใช้บรรเลงในพิธีเช่นสรวงบูชา ทรงเจ้าเข้าผี ในงานต่าง ๆ ของกลุ่มชาวไทยเขมรส่วนมากจะใช้วงกันตรึมบรรเลงขึ้นพื้นในงาน ปัจจุบันกันตรึมใช้เป็นการละเล่นเพื่อความบันเทิงโดยทั่วไป มีการสืบทอดตามแบบการละเล่นพื้นบ้าน คือ เมื่อกันตรึมคณะเดิมในหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งหมดสมัยลงด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่น ผู้เล่นชราภาพ หรือโยกย้ายถิ่นที่อยู่ก็จะมีผู้รับทอดต่อไปแทน

เพลงกันตรึมอาจจะมีวิวัฒนาการมาจากการละเล่นหรือการแสดงอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1. ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงปฏิพากย์ของเขมรในประเทศกัมพูชา เพราะเพลงพื้นบ้านของเขมรมีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์คล้ายคลึงกับเพลงปฏิพากย์ของภาคกลาง ทั้งโครงสร้างของเพลง วิธีการแสดง และมีดนตรีที่ใช้ประกอบ ได้แก่ กลองโตน ซอ และใช้การปรบมือเข้าจังหวะ เพลงปฏิพากย์ที่เล่นกันในกัมพูชา มีเพลงประกอบ เพลงอาโย เพลงอมตูก และเจี๋ยงต่าง ๆ

2. วิวัฒนาการจากการใช้กลอง (สกีวอล) ซึ่งเสียงกลองดังโจ๊ะกันตรึม ตรึม มาเป็นชื่อวงดนตรีเรียกว่า "กันตรึม"

สมจิตร พวงบุตร (2527) กล่าวถึงการเล่นกันตรึมไว้ว่าจะมีผู้ร้องทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ผู้รำก็คือผู้ร้องขณะร้องก็รำไปด้วย การรำไม่มีแบบแผนที่แน่นอน คนเพื่อนำให้เข้ากับจังหวะดนตรีเท่านั้นและคำนึงถึงความสวยงามของท่ารำตามใจชอบ เนื่องจากการเล่นกันตรึมไม่เน้นทางด้านการพ้อนรำ แต่เน้นที่ความไพเราะของเสียงร้องและความสนุกสนานของทำนองเพลงที่หลากหลายมากกว่า

ผู้เล่น

ผู้เล่นดนตรีประมาณ 6-8 คน ผู้ร้องเป็นชาย หญิง อาจจะมี 1-2 คู่ หรือชาย 1 คน หญิง 2-3 คน หรือมากกว่านี้ก็ได้ แต่โดยทั่วไปนิยมให้มีชาย 2 คน หญิง 2 คน

โอกาสที่ใช้เล่น

การเล่นกันตรึมจะเล่นในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในโอกาสเฉลิมฉลองและในงานมงคล เช่น งานแต่งงาน งานโกนจุก งานบวชนาค เทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง ฯลฯ งานอวมงคล เช่น งานศพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้เล่นในพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ด้วย เช่น การเล่นกันตรึมในพิธีโถกมมวด เป็นต้น

สถานที่เล่น

สถานที่เล่นกันตรึม แต่เดิมจะเล่นบนบ้าน หรือภายในห้องโถง คนดูจะนั่งฟังล้อมรอบอยู่ข้าง ๆ ต่อมามีการปลูกโรง ยกเวทีสูง ปล่อยโล่งทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้คนดูสามารถดูได้ทุกด้าน

การแต่งกาย

การแต่งกายทั้งของนักดนตรี และนักร้องชายหญิง ไม่มีแบบแผน กฎเกณฑ์ตายตัว จะแต่งกายตามความสะดวกสบาย ทันสมัยและถูกใจผู้ชม เช่น หญิงนุ่งผ้าถุงไหมพื้นเมือง ห่มสไบ หรือสวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบเฉียงหรือไสร่ง ชายนุ่งโจงกระเบนหรือไสร่ง มีผ้าพาดไหล่ทั้งสองข้าง โดยชายผ้าจะห้อยอยู่ทางด้านหลังทั้ง 2 ชาย

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นกันตรึม ประกอบด้วย กลองกันตรึม (สกีวอล) 2 ใบ ซอ (ตรัว) 1 คัน ปี่อ้อ 1 เล้า ขลุ่ย 1 เล้า ฉิ่ง กรับ และฉาบอย่างละ 1 คู่ แต่ถ้ามีเครื่องดนตรีไม่ครบก็อาจจะอนุโลมใช้เครื่องดนตรีเพียง 4 อย่าง คือ กลองกันตรึม 2 ใบ ซอ 1 คัน ฉิ่ง ฉาบ อย่างละ 1 คู่

ในปัจจุบันกันตรึมบางคนจะได้นำเอาเครื่องดนตรีสากลมาใช้ เช่น กลองชุด กีตาร์ และไวโอลิน เพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป และตามความนิยมของผู้ชม

บทเพลงที่ใช้

บทเพลงกันตรึมไม่นิยมเป็นเรื่องราว มักคิดคำกลอนให้เหมาะกับงานที่เล่นหรือใช้บทร้องเก่า ๆ ที่จำกันมา บทเพลงและทำนองเพลงกันตรึมมีหลายทำนองหลายจังหวะ มีประมาณ 228 ทำนอง ซึ่งมีมากทำให้บางทำนองไม่มีใครจำได้ เพราะไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่อาศัยการจดจำต่อ ๆ กันมาเท่านั้น

ลักษณะทั่วไปของบทเพลงกันตรึม

1. เนื้อร้องเป็นภาษาเขมร
2. จำนวนคำในแต่ละวรรคไม่จำกัด
3. บทเพลงบทหนึ่งมี 4 วรรค
4. ความยาวแต่ละบทไม่จำกัด มีได้ตั้งแต่ 1-10 บทขึ้นไป
5. บทเพลงบางบทอาจมีคำนำ คำสร้อย หรือคำแทรกเพิ่มเติม
6. มีสัมผัสในและสัมผัสนอก ใช้สำเนียงภาษาเขมร แต่เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วจะไม่สามารถรักษาสัมผัสเดิมไว้ได้
7. สัมผัสระหว่างบท บางบทก็มี บางบทก็ไม่มี

บทเพลงกันตรึมแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ

1. บทเพลงชั้นสูง หรือเพลงครู เป็นบทที่ถือว่ามีค่าไพเราะ สูงศักดิ์ ทำนองเพลงโหยหวน แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ เช่น เพลงสวายจุมเวียด รำเป็อย จองไต มโหรีเพลงเขรีย สะเดิง ฯลฯ
2. บทเพลงสำหรับขบวณแห่ ที่ทำนองสง่า ครึกครื้นสนุกสนาน มีการพ้อนรำประกอบการขับร้อง มีหลายทำนอง เช่น รำพาย ชมโปง ครีบบคุม เกาะเบอรัมแบง ฯลฯ
3. บทเพลงเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เป็นบทเพลงที่มีทำนองรวดเร็ว เร่งเร้า ให้ได้รับความสนุกสนาน ใช้เป็นบทร้องในโอกาสทั่ว ๆ ไป เช่น เกี่ยวพาราฮี สั้งสอน สูขวัญ รำพิ้งรำพัน ฯลฯ ทำนองมีหลายทำนอง เช่น อมตูก กัจปกาศาปาดาน กันเตรย โมเวยงุดตีก กะโน้ปติงต็อง มลปโดง ฯลฯ
4. เพลงประยุกต์ เป็นเพลงที่ใช้ทำนองเพลงลูกทุ่งประยุกต์เป็นทำนองเพลงกันตรึม ดิสโก้กันตรึม สัญญาประยุกต์ เตยขแมร์ประยุกต์ ฯลฯ

วิธีการเล่นกันตรึม

ในการเล่นกันตรึมก่อนเริ่มการแสดงจะมีพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นสิริมงคลทั้งผู้ดูและผู้เล่น จากนั้นบรรเลงเพลงโหมโรงเพื่อปลุกใจให้ผู้ชมตื่นเต้นและผู้แสดงได้เตรียมตัว เมื่อโหมโรงเสร็จจะ

เริ่มบทไหว้ครูตามธรรมเนียมโบราณดั้งเดิม วิธีการร้องจะขับร้องโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง มีการพ้อนรำประกอบการร้อง ไม่ต้องมีลูกคู่ช่วยร้องรับ เนื้อร้องส่วนใหญ่แสดงถึงวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมชนบท ซึ่งเนื้อร้องของบทเพลงกันตรึมจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำรงชีวิตตามแบบชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และบทเพลงกันตรึมยังแฝงข้อคิดต่าง ๆ ไว้ซึ่งมีคุณค่าด้านต่าง ๆ พอสังเขปดังนี้

1. บทเพลงกันตรึมจะกล่าวถึงอาชีพการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของสังคมชนบท
2. ในด้านภารกิจ งานบ้านเป็นหน้าที่ของภรรยา ส่วนหน้าที่หารายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นหน้าที่ของสามี
3. ค่านิยมในสังคม บทเพลงกันตรึมจะบอกถึงค่านิยมต่าง ๆ ในสังคม เช่น การเลือกคู่ครอง ชายมักจะเลือกหญิงสาวผิวดำ เพราะนิยมว่าหญิงผิวดำงามคมขำกว่าหญิงผิวขาว ลูกสาวจะต้องอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ผู้ที่ซื่อสัตย์อนุญาตให้ลูกสาวแต่งงานได้คือแม่เพียงคนเดียว พ่อเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษา ส่วนค่านิยมในเรื่องความรัก หญิงสาวจะยึดมั่นในรักเดียว แต่ชายอาจมีหลายรักได้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียหาย
4. บทเพลงกันตรึมจะให้คุณค่าในด้านสังคมวิทยาในแง่ความเชื่อ เช่น มีความเชื่อว่าการกล่าวระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในบทไหว้ครูจะช่วยในการขับร้องเพลงกันตรึมประสบความสำเร็จ เชื่อถืออิทธิพลของเทพเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา และเชื่อถือไสยศาสตร์เกี่ยวกับการเรียนวิชาอาคมเพื่อสะกดจิตให้มีใจรักตน

ตัวอย่าง

บทเพลงกันตรึมทำนองปการันเจก

ภาษาเขมร

ภาษาไทย

ชนาด้ยบองจบัง

ผีมือผีสู้กัน

จบังปีมูหยุน

สู้กันตั้งแต่เมืองญวน

จ๊วนดื้อลมีงปรั้ง

จนถึงเมืองฝรั่ง

ชนาด้ยบองจบัง

ผีมือผีสู้กัน

จบังยัวชแรรีเติง

สู้กันเอาหญิงบาง

ตัวอย่าง

บทเพลงกันตรึมใหม่โรงทำนองรั้มพาย

ภาษาเขมร

ภาษาไทย

ชแรรีเติงจัมปรีว

ผู้หญิงบางประเปรียว

เนียงบ็องกอชบายคีว	น้องคล้องคอสไบเขียว
เนียงแจญเตี๊วดองตี	น้องออกไปตักน้ำ
บองมีเตี๊วเฮย	พี่ไปดูแล้ว
กัมปล็องแต้จกกายปรี	เปล่งปลั่งเหมือนดาวประกายพริ้ว

อุทิศ รัชมี (2546) กล่าวถึงกันตรึมในบทความพิเศษว่า กันตรึมหรือโจ๊ะกันตรึม เป็นการ เล่นอย่างหนึ่งของชาวอีสานใต้ จากการสืบสาวประวัติการเล่นกันตรึม การเล่นแบบนี้ได้สืบทอด จากขอม โดยสันนิษฐานกันว่านำมาจากจังหวัดการตีกลอง (สก็วล) เสียงดัง โจ๊ะ-คะครึม-ครึม จึง เรียกกันว่า กันตรึม ลักษณะของเพลงกันตรึมเป็นเพลงปฏิพาทย์คล้าย ๆ กับเพลงฉ่อย เพลงเรือ หรือลำตัดของภาคกลาง ส่วนเนื้อร้องใช้ภาษาเขมรซ้ำร้องถือเป็นแม่บทของเพลงพื้นบ้านและการ เล่นอื่น ๆ ของจังหวัดสุรินทร์ เดิมทีการเล่นแบบนี้ใช้สำหรับซ้ำร้องประกอบการเช่นบวงสรวงเวลามี การทรงเจ้าเข้าผี แต่ในปัจจุบันกันตรึมใช้เป็นการเล่นเพื่อความบันเทิงทั่ว ๆ ไป กันตรึมที่เล่นใน ปัจจุบันนี้ มีการรับทอดกันไปตามแบบการเล่นโดยทั่ว ๆ ไป คือ เมื่อกันตรึมคณะเดิมในหมู่บ้านใด หมู่บ้านหนึ่ง หมดสมัยลงด้วยเหตุผู้เล่นชราภาพหรือโยกย้ายถิ่น ก็จะมีผู้รับทอดต่อไป ในปัจจุบัน การเล่นกันตรึมกำลังได้รับความนิยมอย่างมากในเทศกาลต่าง ๆ เพลงกันตรึมเผยแพร่เป็นที่รู้จักกัน ดีและมีผู้นิยมฟังมากขึ้น ในช่วงระยะเวลา 10–15 ปีที่ผ่านมา วิวัฒนาการเพลงกันตรึม มีรูปแบบ เป็นเอกลักษณ์ด้านท่วงทำนองวิธีการแสดง ตลอดจนการซ้ำร้องและเนื้อร้องใหม่ ๆ มากมาย วิวัฒนาการของเพลงกันตรึม อาจพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงปฏิพาทย์ของเขมร ในประเทศกัมพูชา ซึ่งได้แก่การเล่น เพลงปรบไก่ หรือปรบเกอย เพลงอาโย เพลงดมตุ๊ก และจรวงต่าง ๆ
2. วิวัฒนาการจากการเข้ากลอง (สก็วล) บรรเลงประกอบความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การบวงสรวง เข้าทรงใจลมมีวัด (การทรงเจ้าผี) หรือการเล่นบ็องบ็อด (การเข้าทรง แม่มด)
3. วิวัฒนาการมาจากการเล่นเพลงเบริน เจริญจเปย เจริญตรัว เจริญปังกา เจริญ นอรแก้ว เจริญขันตุง
4. วิวัฒนาการมาจากการเล่นมโหรี

เพลงพื้นบ้านกันตรึมนิยมเล่นในโอกาสทั่ว ๆ ไป ทั้งในงานที่เป็นมงคลและงานอวมงคล เช่น งานแต่งงาน งานโกนจุก งานบุญบวชนาค งานบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ทำบุญฉลองอัฐิ

งานฉลองกฐิน งานฉลองปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง และเทศกาลงานบุญทุกประเภท งานขึ้นบ้านใหม่ฉลองอาคาร สะพาน สระน้ำ เล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น ในพิธีบวงสรวงเข้าทรง
 บรรณาลัย (นามแฝง) (2550) กล่าวถึงศิลปะการแสดงกัณฑ์ประยูกต์ว่า กัณฑ์เป็นศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีเชื้อสายเขมรที่อาศัยในแถบอีสานใต้ของประเทศไทย เช่น สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด นครราชสีมา ตลอดจนผู้คนเชื้อสายเขมรในประเทศไทยที่อาศัยอยู่ติดแนวตะเข็บชายแดนประเทศกัมพูชา กัณฑ์ถือว่ามีวิวัฒนาการและมีชีวิตในสังคมคนไทยเชื้อสายเขมรที่ถูกถ่ายทอดออกมา นับแต่สมัยโบราณที่ใช้บรรเลงในพิธีกรรมความเชื่อและการละเล่น เช่น ในพิธีกรรมมโหรี (การเข้าทรงเพื่อรักษาโรค) บรรเลงประกอบงานมงคลต่าง ๆ จนกระทั่งมีวิวัฒนาการในเชิงธุรกิจมีปรับเปลี่ยนเสริมแต่งเพื่อให้เหมาะสมและเข้ากับยุคสมัย ที่ได้กล่าวตลอดระยะเวลาที่กัณฑ์เกิดขึ้นบนวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเขมร ทำนองท่วงทำลีลา บทร้อง บทเจรจาของกัณฑ์ยังคงแสดงถึงวิถีที่เกิดจากความ เป็นอยู่และการเผชิญธรรมชาติต่าง ๆ นำมาเรียบเรียงเป็นบทร้องอย่างสละสลวยน่าฟัง บทร้อง กัณฑ์บางบทมีความเก่าแก่ใช้ร้องสืบทอดกันมาจากครูเพลงหลายรุ่น และบางบทมีการนำมาปรับเปลี่ยนเสริมแต่งเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน เช่น บทนอรแก้ว(เป็นบทการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายและหญิง) บทนอรแก้วดังกล่าวเรียกว่า การเล่นอาโย เหมือนการแสดงของประเทศกัมพูชา ตลอดจนบทร้องอื่น ๆ ที่มีความไพเราะเช่น บทอมตูก(บทพายเรือ) บทปลารันแจก (บทดอก ลำเจียก) บทรำเป็อย(บทรำพัน) บทคเมาแม(บทน้องผิวดำ) และบทอื่นๆอีกมากมายนับไม่ถ้วน ส่วนทำนองนั้นจะมีทำนองหลักที่ดำเนินเป็นแบบแผน เช่น ทำนองไหว้ครู จะเป็นทำนองซ้ำ เช่น ทำนองสวายจุมเวือต(ทำนองมะม่วงรอบวัด) ทำนองอมตูก(ทำนองพายเรือ) ทำนองกะโน้ปติงตอง (ตักแตนตำข้าว) ทำนองเบริน และทำนองอื่น ๆ อีกมากมาย ที่มีการปรับเปลี่ยนเติมแต่งให้มีความทันสมัยกับเนื้อหาบทร้อง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วก็ยังยังคงทำนองแบบฉบับดั้งเดิมที่แสดงออกถึงความสนุกสนานแบบพื้นบ้านอีสานได้

กัณฑ์นั้น เครื่องดนตรีที่เป็นพระเอกจะขาดเสียไม่ได้ทุกวงต้องมีอันแสดงว่าเป็นกัณฑ์ขนานแท้ คือ ตรีหรือซอ ที่มีเสียงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ในการตั้งเสียงเพื่อให้เข้ากับอักขระเสียงของคนไทยเชื้อสายเขมร และมีกลองกัณฑ์เรียกว่า สก๊วลกัณฑ์ ฉิ่ง กรับ แต่ปัจจุบันกัณฑ์ประยูกต์มีการนำเครื่องดนตรีอื่นเข้ามาประกอบเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยได้อย่างสนุกสนานชวนฟัง

ปัจจุบันกัณฑ์ยังเป็นบทเพลงที่มีชีวิต แม้จะมีการปรับรูปแบบการร้องท่วงทำลีลาไปบ้าง แต่ในสังคมคนไทยเชื้อสายเขมรก็ยังให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ศิลปะการแสดงดังกล่าว แม้จะเห็นว่ากัณฑ์มีการแข่งขันกันอย่างหลากหลายในเชิงธุรกิจ แต่ธุรกิจเหล่านี้เองก็ถือว่าเป็น

การช่วยอนุรักษ์และสนับสนุนศิลปะการแสดงในแบบฉบับอีสานใต้ให้มีชีวิตชีวลูกชั่วหลานสืบต่อไป

สงบ บุญคล้าย (2522, หน้า 90) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการเล่นกันตรึม ดังต่อไปนี้

1. เล่นตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ได้แก่ ใจลมมีวัด บ็องบ็อด เป็นการทรงเจ้าเข้าผี
2. เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเกี่ยวกับงานมงคลต่าง ๆ เช่น ทำบุญบ้าน บวชนาค โคนจุก บุญฉลองอัฐิ และบุญกฐิน
3. เล่นเพื่อเฉลิมฉลองในงานประจำปี เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง และเทศกาล รื่นเริง ประจำปีอื่น ๆ
4. เล่นเพื่อเป็นการรักษาศิลปะ ประเพณีการเล่นพื้นบ้านมิให้สูญหาย
5. เล่นเพื่อเป็นการส่งเสริมการแสดงด้านดนตรี เพราะถือว่กันตรึมเป็นดนตรีที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ และเป็นดนตรีที่ถือว่ามีความไพเราะเข้าถึงจิตใจ ของผู้ฟังมากกว่าดนตรีประเภทอื่น ๆ

ในชุมชนที่ใช้ภาษาเขมรในเขตอีสานใต้ ซึ่งได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ ในสมัยโบราณ โดยเฉพาะงานแต่งงาน ถือว่าจะขาดดนตรีกันตรึม เจ้าสาวบางคนถึงกับวางเงื่อนไขว่าหากไม่เอากันตรึมมากล่อมหอย จะไม่ยอมร่วมหอลงโรงด้วยและถึงกับมีการเลิกจ้างการแต่งงานกลางคันก็มี เพราะถือว่าไม่สมบุญแบบทำให้เจ้าสาวเสียขวัญและกำลังใจ หรืออาจจะมีอันเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ซึ่งหมายถึงการหย่าร้างหรือพลัดพรากจากกัน จะเห็นว่ากันตรึมก็มีรูปแบบการเล่น เช่นเดียวกับการเล่นดนตรีของไทยภาคกลางคือเมื่อก่อนจะเล่นต้องมีกรับไหว้ครู เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้เล่น หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้วจึงเริ่มเล่น โดยนักแสดงจะต้องเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูก่อนเช่นกันหลังจากนั้นจึงร้องบทต่าง ๆ ไป เนื้อหาที่ร้องส่วนใหญ่เป็นการเกี่ยวพาราสีกัน และร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เช่นเดียวกับการเล่นพื้นเมืองของภาคกลาง เช่น ลำตัด หรือเพลงสัทวา สำหรับภาษาที่ใช้ร้องส่วนมากจะใช้ภาษาไทยเขมร กลอนที่ร้องส่วนมาก จะใช้การท่องจำกลอนร้องที่ตกทอดกันมา กันตรึมเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมมากในเขตอีสานใต้ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ กันตรึมเป็นการละเล่นที่ใช้ภาษาในการขับร้องเป็นภาษาเขมร มีบทร้องทำนองสนุกสนาน

สงบ บุญคล้าย(2522, หน้า 162) กล่าวว่า กันตรึมหรือโຈะกันตรึม เป็นการเล่นอย่างหนึ่งของชาวอีสานใต้ เป็นการเล่นที่มีดนตรีประกอบ และถือว่ดนตรีมีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุด ตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ส่วนคำร้องเป็นของชาวเขมรสูงที่มีในสามจังหวัด คือ

สุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ การเล่นกันตรึมได้รับความนิยมมากในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ จากการสืบประวัติการเล่นกันตรึมไม่ค่อยได้รายละเอียดมากนัก ทราบแต่เพียงว่าการเล่นแบบนี้ได้รับการถ่ายทอดมาแต่ขอม แต่เดิมการเล่นใช้สำหรับประกอบการบวงสรวงเวลามีการทวงเจ้าเข้าผี หรืองานพิธีกรรมก็ใช้ดนตรีกันตรึมบรรเลง ซึ่งจังหวะลีลาจะแตกต่างกันไปตามพิธีแต่ละงาน กล่าวคืองานแต่งงานก็บรรเลงอย่างหนึ่ง งานศพอย่างหนึ่ง และเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงก็ต้องให้เหมาะสมกับงาน แต่ถ้าเป็นงานศพก็มักจะใช้ปี่อ้อ(ไปยอ) มาบรรเลง แต่ถ้าเป็นงานแต่งงานมักใช้ปี่เตรียงหรือปี่ญวนแทนปี่อ้อ เป็นต้น

จอมสุรินทร์ (นามแฝง) (2546) กล่าวถึงกันตรึมไว้ในบทความเรื่อง “กันตรึมจากเพลงพื้นบ้านอีสานได้สู่กันตรึมร็อก” ว่า กันตรึมเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอีสานได้ คล้าย ๆ กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่ต่างก็มีการเล่นพื้นบ้านของตนเอง เพลงกันตรึมเป็นเพลงที่เกือบจะสูญชื่อไปแล้ว เพราะลักษณะลีลาการเล่นแบบดั้งเดิมไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และแทบจะไม่มีพื้นที่ให้ดำรงอยู่ในสังคมที่ระบบตลาดเป็นใหญ่ในปัจจุบัน

ในสมัยก่อนนั้น เมื่อมีงานประเพณีหรือพิธีต่าง ๆ จะต้องมียวงกันตรึมไปร่วมงานด้วยเสมอ ศิลปินกันตรึมจึงเป็นเสมือนตัวแทนของจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมมากกว่าการแสดงเพื่อหารายได้ นักร้องจึงมักจะมีคติคำสอนแทรกอยู่ด้วยเสมอ

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ศิลปินท้องถิ่นบางคนได้พยายามปรับปรุงท่วงทำนอง ดนตรี ลีลา การร้อง การรำ รวมทั้งเนื้อหาของเพลงให้สอดคล้องกับยุคสมัย ทำให้บทเพลงกันตรึมพอที่จะมีพื้นที่หยั่งยืนอยู่ได้บ้าง ปัจจุบันทั้งทำนองและบทเพลงที่ใช้ร้องได้เปลี่ยนแปลงไป มีทั้งทำนองแบบลูกทุ่ง เพลงหมอลำ เพลงสากล เนื้อร้องก็เช่นเดียวกันแต่ยังคงเอกลักษณ์ของกันตรึมคือ ยังใช้ชอ กันตรึม (ตรัวเอก) เป็นหลัก ส่วนเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปใช้เครื่องดนตรีสากลประกอบมากขึ้น

บทเพลงที่นิยมร้องในปัจจุบันมีมากมาย เช่น บทอมตึก นอรแก้ว อาโย เจริญเบริน ฯลฯ บางครั้งก็นำบทเพลงอื่น ๆ มาประกอบเป็นการประยุกต์เพลงต่าง ๆ เข้ากับกันตรึมได้อย่างกลมกลืน หรือ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการประยุกต์กันตรึมไปสู่ความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น

แต่เดิมนั้นความนิยมของผู้ชมอยู่ที่น้ำเสียงและลีลาของผู้ร้อง ความไพเราะของเสียงดนตรีและเนื้อหาของบทเพลงที่นำมาร้อง การรำร่ายเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการรำร่ายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งจะขาดไม่ได้

การแสดงและบทร้องแบบดั้งเดิมยังคงมีอยู่บ้างไม่ก็คณะ เช่น กันตรึมคณะบ้านดงมัน กันตรึมคณะก้องสุรินทร์ ซึ่งวงกันตรึมแบบเก๋านี้จะเล่นในงานพิธีกรรมที่เป็นทางการเป็นส่วนใหญ่

ป.
ม.ล.
3758
15
๙๗๙๘ ๙
25๕1

14740154

สำนักหอสมุด

ส่วนกันตริมสมัยใหม่ที่เรียกว่ากันตริมประยุกต์หรือกันตริมร็อกนั้น ในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่มากมายหลายวง ถือได้ว่าเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของวงการกันตริม เช่น มีการใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้า และเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสาน ทำให้วงกันตริมมีสีสันแปลกตาออกไป ทั้งนี้ก็เพื่อปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

30 ต.ค. 2552

กลุ่มศิลปินที่บุกเบิกกันตริมยุคใหม่คือ คณะดาร์กี้ กันตริมร็อก ซึ่งบุกเบิกถากถางเส้นทางสายใหม่นี้จนโด่งดังและเป็นแบบอย่างให้กับศิลปินรุ่นหลังต่อ ๆ มา การอุบัติขึ้นของดาร์กี้กันตริมร็อกเสมือนเป็นการรดน้ำพรวนดินให้ศาสตร์ด้านกันตริมสดชื่นแจ่มใสขึ้นมาอีกครั้ง แต่น่าเสียดายที่ช่วงชีวิตของดาร์กี้ก็นั้นช่างสั้นนัก ไม่อย่างนั้นเราจะมีราชาเพลงกันตริมผู้สร้างผลงานที่มีคุณค่าและประทับใจทั้งคนเขมรและคนไทยต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้านและภาพสะท้อนสังคม

ธวัช ปุณโณทก (2525) ได้อธิบายว่า เพลงพื้นบ้าน คือบทเพลงที่แต่ละท้องถิ่นนำมาร้องกันเพื่อความบันเทิง มักใช้ถ้อยคำเรียบง่ายมีสัมผัสคล้องจองกัน ไม่นิยมใช้เครื่องดนตรีประกอบ มีเพียงการตบมือให้จังหวะ หรืออาจใช้ฉิ่ง ฉาบ กรับ กลอง เป็นเครื่องประกอบจังหวะก็ได้ เพลงพื้นบ้านนิยมเล่นกันในงานเทศกาลหรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ หรืออาจร้องเล่นเพื่อความเพลิดเพลินใจของตนเอง หรือร้องเล่นในกลุ่มของตน เพลงพื้นบ้านจัดเป็นการละเล่นชนิดหนึ่ง เพลงพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เจริญแพร่หลายมากในกลุ่มชาวบ้าน เพราะให้ความบันเทิงใจแก่บุคคล หมู่คณะ ครอบครัว และตัวผู้ร้องเองด้วย เพลงพื้นบ้านแต่ละภูมิภาคย่อมมีความแตกต่างกันและมีฉันทลักษณ์ตามรูปแบบของท้องถิ่นนั้นๆ

ศิราพร ฐิตะฐาน (2535) กล่าวว่าเพลงพื้นบ้านเป็นสมบัติอันล้ำค่ายิ่งของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การรักษาวัฒนธรรมถือเป็นการรักษาสมบัติอันมีค่ายิ่งของชาติ เพราะศิลปวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น บ่งบอกถึงความเป็นชาติต่าง ๆ ศิลปวัฒนธรรมของไทยก็บ่งบอกถึงความเป็นชาติไทย วัฒนธรรมไทยแต่ละท้องถิ่นก็ย่อมแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพของสังคม ความเชื่อ ความศรัทธาในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ เพลงพื้นบ้านนอกจากจะเป็นวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นแล้ว เพลงพื้นบ้านยังให้คุณค่าทางด้านต่าง ๆ แก่มนุษย์ในแต่ละสังคมอีกด้วย คือ

1. คุณค่าทางจิตใจ เพลงพื้นบ้านนอกจากจะใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว ยังถือเป็นอาหารสำหรับจิตใจ ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของอารมณ์ ทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยให้สภาพของจิตใจดีขึ้น

2. คุณค่าทางสังคม เพลงพื้นบ้านเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชน เช่น เรือมตรต (ำตรฐการละเล่นพื้นบ้านของชาวสุรินทร์) ซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมใจแสดงความสามารถคีของสังคมโดยร่วมกันเล่น ร้อง แห่ในขบวน และทำให้ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์ประเพณีของสังคม ได้ทำงานร่วมกันก่อให้เกิดความเป็นมิตร เกิดความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม
3. คุณค่าทางวัฒนธรรม เพลงพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นและบ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่นและชาติต่าง ๆ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติของตน เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างค่านิยมที่ดีในชุมชน เพลงพื้นบ้านยังสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละท้องถิ่น แต่ละชาติ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น วิถีการดำรงชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ภาษา เครื่องดนตรี และอื่น ๆ

สุมามาลย์ เรื่องเดช (2518) กล่าวว่าเพลงพื้นบ้านมีปรากฏในทุกภาคของประเทศไทย เช่น ภาคใต้ มีเพลงบอก เพลงขาน้อง เพลงนา และเพลงประกอบการแสดงต่าง ๆ ภาคกลางมีเพลงปรบไก่ เพลงเรือ เพลงขอทาน เพลงพวงมาลัย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงลำตัด ฯลฯ ภาคเหนือมีเพลงซอ เพลงเงี้ยว และเพลงประกอบการแสดงต่าง ๆ ภาคอีสาน มีหมอลำ เพลงเข็ง เพลงโคราช เจริญ กันตรึม ฯลฯ แต่เพลงในแต่ละภาคจะมี ทำนอง เนื้อร้อง สำเนียง ภาษา และบทกลอนแตกต่างกันไป เช่น ในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ภาษาที่ประชากรส่วนใหญ่ใช้เป็นภาษาถิ่นคือ ภาษาเขมร ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมทั้งหลายจึงเป็นของกลุ่มภาษาเขมรมากที่สุด โดยเฉพาะจังหวัดสุรินทร์ ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับภาษาเขมรกัมพูชา มีบางส่วนผิดเพี้ยนไปบ้างเพราะได้รับอิทธิพลจากสังคมไทย ศิลปวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ก็มีสวนคล้ายกับกัมพูชา เช่น เจริญ กันตรึม และเรือมต่าง ๆ โดยเฉพาะกันตรึมซึ่งเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมมาก ใช้แสดงในงานและเทศกาลต่าง ๆ ของจังหวัดสุรินทร์

สุกัญญา สุจฉายา (2525, หน้า 402) ได้ศึกษารวบรวมเพลงปฏิพากย์ของภาคกลางตลอดจนพัฒนาการของเพลงปฏิพากย์ในฐานะเป็นภาพสะท้อนสังคมไทยในอดีต ที่ให้ทั้งความสนุกสนาน บันเทิง ความสามัคคี แนวทางในการดำเนินชีวิต และการถ่ายทอดค่านิยมในสังคมและนำเสนอแนวคิดในการวิพากษ์สังคม ในแง่ที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการระบายความก้าวร้าวที่เก็บกอดจากการถูกจำกัด สัญชาตญาณทางเพศและปฏิกิริยาโต้ตอบกฎเกณฑ์ของสังคม

จารุณี กองพลพรหม (2527) ศึกษาเรื่องเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ได้อธิบายที่มาของเพลงพื้นบ้านพอสรุปได้ดังนี้

1. เกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคมไม่ว่าสังคมเมืองหรือ

สังคมชนบทย่อมต้องการแสวงหาความบันเทิงใจหรือต้องการผ่อนคลายอารมณ์ แต่ในขณะเดียวกันความต้องการที่จะแสดงออกนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม การศึกษาเพลงพื้นบ้านของแต่ละภาคน่าจะพิจารณาจากพื้นฐานของสภาพสังคม เช่น สังคมเกษตรกรรม จะมีการร้องเพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น

2. เกิดจากความเชื่อ ชาวบ้านมีความเชื่อในลัทธิภูตผีวิญญาณ ซึ่งเชื่อว่าจะบันดาลให้ตนได้รับความปลอดภัย ความเจริญรุ่งเรือง หรือความหายนะ ก็ด้วยการปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เช่น บวงสรวง กราบไหว้ผีสง เทวดา ดังนั้นชาวบ้านจึงประกอบพิธีเพื่อสวดอ้อนวอนขอสิ่งที่ตนต้องการจากผีสงเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้ตนได้รับสิ่งที่ปรารถนาจึงเกิดมีบทสวดวิญญู บททำขวัญนาค บทบายศรี สูดวิญญู หมอลำ เช่น ลำผีฟ้า ลำสอง ลำทรง เป็นต้น
3. เกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา หลักปรัชญาทางพุทธศาสนา มุ่งอธิบายปัญหาต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ความศรัทธานี้จึงมีผลให้เผยแพร่ต่อไป การได้ฟังพุทธประวัติบางตอนมีความเชื่อว่าจะได้อานิสงส์แรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเวสสันดรชาดก สังคมชนบทในฤดูเข้าพรรษานิยมสวดสรวัดญะด้วยเสียงที่ไพเราะและมีการประกวดสรวัดญะประจำหมู่บ้าน ถึงแม้โครงสร้างหลักเพลงพื้นบ้านของทุกภาคจะคล้ายคลึงกันก็ตาม แต่เพลงพื้นบ้านอีสานมีการสังสรรค์วัฒนธรรมของตนเองมาเนิ่นนาน ทำให้มีลักษณะเฉพาะทั้งในด้านทำนองและบทร้อง เพลงพื้นบ้านอีสานมีลักษณะเฉพาะของตนเองดังนี้
  1. เพลงพื้นบ้านอีสานเนื้อหาเด่นในลักษณะ “เพลงเชิงสวาท” เช่น เพลงโคราช หมอลำกลอน ฯลฯ บทโต้ตอบเอาชนะกันด้วยโวหารปฏิภาณระหว่างชายกับหญิง
  2. เพลงพื้นบ้านอีสานแพร่กระจายในวงกว้าง เช่น หมอลำ ส่วนเพลงอื่น ๆ มีเล่นอยู่ในบางท้องถิ่นบางกลุ่ม เช่น กันตรึม เจริญ จะเล่นในกลุ่มวัฒนธรรมเขมร เพลงโคราช จะเล่นในกลุ่มวัฒนธรรมโคราช
  3. เพลงพื้นบ้านอีสานมีความเรียบง่ายในการใช้ถ้อยคำ ใช้คำพื้น ๆ ถ้าใช้โวหารหรือสัญลักษณ์ก็แปลความได้ไม่ยาก การเล่นไม่มีพิธีรีตองอะไรมาก
  4. การใช้คำสองแง่สองง่าม ชวนให้คิดไปถึงเรื่องเพศและการเอาเรื่องเพศมาเล่นตลก ซึ่งได้รับความนิยมในการเล่นเพลงพื้นบ้านของชาวอีสาน เช่น เพลงโคราช และหมอลำกลอน ส่วนเพลงพื้นบ้านเจริญ กันตรึม ของกลุ่มวัฒนธรรมเขมรจะไม่ค่อยปรากฏเรื่องเพศหรือคำที่ชวนให้คิดสองแง่สองง่าม

วิทยาลัยครูสุรินทร์ (2526, หน้า 336) ได้รวบรวมบทความเรื่องเพลงพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 18 เรื่อง ว่าด้วยเรื่องจังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่ประวัติจังหวัดสุรินทร์ในอดีต ภาษา ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน และคุณค่าของเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์

ภูมิจิต เรื่องเดช (2528, หน้า 203) ได้กล่าวถึงกันตรึมไว้ในงานวิจัยเรื่องกันตรึมเพลงพื้นบ้านของชาวเขมรในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาเพลงกันตรึมในเขตอำเภอกระสัง จำนวน 5 คณะ อำเภอประโคนชัย จำนวน 5 คณะ โดยรวบรวมทำนองเพลงและบทเพลงกันตรึม และศึกษาในด้านรูปแบบ เนื้อหา ลักษณะคำประพันธ์ ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการขับร้องกับเพลงพื้นบ้านภาคกลาง วิเคราะห์คุณค่าเพลงกันตรึมในด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยา

คริสเตียน บาวเออร์ (2532, หน้า 60-80) นำเสนอบทความในวารสารภาษาและวัฒนธรรม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล โดยกล่าวถึงเจรีียงเบรินว่าเป็นเพลงมหากาพย์เขมรที่มีลักษณะการขับเหมือนการขับลำของหมอลำลาว และศึกษาหมอลำลาวจากเจรีียงเบรินของเขมร ซึ่งเคยมีหลักฐานการแลกเปลี่ยนกันระหว่างวัฒนธรรมทั้งสองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 และได้กล่าวถึงเพลงโคราชว่า ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงเจรีียงของเขมร

ตรีศิลป์ บุญขจร (2523, หน้า 3-3) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ซึ่งสรุปได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนทางสังคม การสะท้อนภาพสังคมของวรรณกรรมมิได้เป็นไปอย่างเอกสารประวัติศาสตร์ แต่เป็นการสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่
2. สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือนักเขียน เพราะนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ปรัชญา การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์ของนักเขียน
3. วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม เพราะสามารถสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต นุ่มนวลจิตใจ การมองสถานการณ์ของนักเขียนจะเป็นการมองด้วยทัศนะที่กว้างและลุ่มลึก ภาพที่เห็นจึงเป็นจริงยิ่งกว่าความเป็นจริง เพราะไม่เพียงแต่เสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังสามารถคาดคะเนในอนาคตเป็นไปในอนาคตได้อีกด้วย

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523, หน้า 1-274) ได้ศึกษาความคิดทางการเมืองและสังคมไทยจากวรรณกรรมต่าง ๆ สรุปได้ว่าโลกทัศน์ทางการเมืองของกวีย่อมสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของบุคคลบ้างไม่มากก็น้อย เพราะกวีทุกคนย่อมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองแห่งยุคของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการศึกษาได้พบโลกทัศน์ที่เป็นผลรวมของความคิดของบุคคลในส่วนของที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นสำคัญ

ปราณี วงษ์เทศ (2523, หน้า 3-12) ได้รวบรวมบทความที่เกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในเชิงมานุษยวิทยาไว้ในหนังสือพื้นบ้านพื้นเมือง ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดในการศึกษาวิธีการเก็บข้อมูล ตลอดจนการวิเคราะห์และตีความการศึกษาวัฒนธรรม สรุปได้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมมนุษย์กับโครงสร้างทางสังคม ซึ่งโครงสร้างทางสังคม จะเป็นสิ่งที่เป็นบรรทัดฐานหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์

ผ่องพันธ์ มณีรัตน์ (2525, หน้า 94) ได้เสนอแนวคิดในการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือความสัมพันธ์ระหว่างคตินชาวบ้านและวัฒนธรรมในประเด็นหนึ่งว่า คตินชาวบ้านเป็นกระจกส่องให้เห็นวัฒนธรรม เพราะคตินชาวบ้านช่วยอธิบาย และให้รายละเอียดเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี สถาบันทางสังคม และเทคโนโลยีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงออกทางชาวบ้านในด้านความเชื่อถือและทัศนคติ

สุกัญญา สุขฉายา (2525, หน้า 168-69) ได้เสนอแนวคิดในเรื่องการศึกษาเพลงพื้นบ้านที่เป็นเพลงปฏิพากย์ของภาคกลางไว้ว่า เพลงพื้นบ้านมีบทบาทต่อสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการสร้างความเป็นหนึ่ง การเสริมสร้างความสามัคคี การให้การศึกษา การระบายความแค้น เป็นต้น เนื่องจากกฎเกณฑ์ของประเพณี นอกจากนี้เพลงพื้นบ้านยังถือว่าเป็นผลงานส่วนรวมของสังคมที่เอื้อต่อการส่งสารและรับสารได้เป็นอย่างดี เพียงปากต่อปากก็สามารถแพร่กระจายไปทั่วกลุ่มของตนได้ในเวลาอันรวดเร็ว ทั้งยังมีรูปแบบที่ง่ายเป็นที่คุ้นเคยและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในกลุ่มด้วย

สุกัญญา สุขฉายา (2543, หน้า 87) กล่าวถึงภาพสะท้อนสังคมไทยในเพลงพื้นบ้านว่า “วรรณกรรมคือภาพสะท้อนสังคม” วรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยหนึ่ง ๆ ย่อมบรรจุภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยนั้นลงไว้ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตวรรณกรรม หรือกวีต่างก็เป็นผลิตผลของสังคม ปทัสถานของสังคมในยุคนั้น ๆ ย่อมมีส่วนกำหนดความนึกคิดของกวี ซึ่งกวีจะสะท้อนภาพสังคมออกมาได้ถูกต้องตามความเป็นจริงมากน้อยเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับกลุ่มสังคมของกวี เช่นเดียวกับกวีชาวบ้านหรือผู้ร้องเพลงพื้นบ้านก็ย่อมสะท้อนภาพสังคมชาวบ้านได้ถูกต้อง

ตามความเป็นจริงมากที่สุด เช่นสังคมไทยดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรม เพลงพื้นบ้านของไทย ล้วนเป็นผลผลิตของสังคมเกษตรกรรม ย่อมสะท้อนวิถีชีวิตของไทยในแง่มุมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ภูมิจิต เรื่องเดช (2529) ได้วิเคราะห์คุณค่าของเพลงพื้นบ้านกันตรึม ทางด้านสังคม วิทยาไว้ว่า เป็นเพลงพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ ด้านการประกอบอาชีพ เช่น การคล้องช้าง อาชีพทำนา ด้านค่านิยม เช่น ค่านิยมในการเลือกคู่ครอง การเป็นผู้นำ ของชาย การยึดมั่นในจารีตประเพณี ด้านความเชื่อ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ ศาสนา เทพเจ้า เป็นต้น

3. เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และวัฒนธรรมกลุ่มชนเขมรอีสานใต้

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) ได้ประมวลประวัติและสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ ดังนี้

จังหวัดสุรินทร์

คำขวัญประจำจังหวัด คือ "สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมดี มากมีปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม พร้อมวัฒนธรรม "

ประวัติ

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานจังหวัดหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยเชื่อกันว่า เมืองสุรินทร์ถูกสร้างขึ้นเมื่อประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว ในสมัยที่ขอมมีอำนาจอยู่ในบริเวณนี้ เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง เมืองสุรินทร์ได้ถูกทิ้งร้าง จนกลายเป็นป่าดงอยู่นาน จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2306 จึงปรากฏหลักฐานว่า หลวงสุรินทรภักดี (เชียงปุม) ซึ่งเดิมเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเมืองที่ ได้ขอให้เจ้าเมืองพิมายกราบบังคมทูลขอพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จากพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ ย้ายหมู่บ้านจากบ้านเมืองที่ มาตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านคูประทาย บริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองสุรินทร์ในปัจจุบันนี้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบริเวณที่มีชัยภูมิเหมาะสมมาก มีกำแพงค่ายคูล้อมรอบ 2 ชั้น มีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพและอยู่อาศัย ต่อมาหลวงสุรินทรภักดี ได้กระทำความดีความชอบเป็นที่โปรดปราน จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านคูประทายเป็น "เมืองประทายสมันต์" และเลื่อนบรรดาศักดิ์หลวงสุรินทรภักดีเป็นพระสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง ให้เป็นเจ้าเมืองปกครอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2329 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจาก "เมืองประทายสมันต์" เป็น "เมืองสุรินทร์" ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองสุรินทร์

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดร้อยเอ็ด และมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับ ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดบุรีรัมย์

จังหวัดสุรินทร์มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ 454 กิโลเมตร พื้นที่ 9,101.381 ตารางกิโลเมตร

การปกครองแบ่งออกเป็น 13 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอจอมพระ อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอรัตนบุรี อำเภอสนม อำเภอศีขรภูมิ อำเภอสังขะ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ อำเภอบัวเชด กิ่งอำเภอพนมดงรัก กิ่งอำเภอศรีณรงค์ กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ และกิ่งอำเภอโนนนารายณ์

จังหวัดบุรีรัมย์

คำขวัญประจำจังหวัด คือ " เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยธรรมชาติ "

ประวัติ

จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเมืองแห่งความรื่นรมย์ตามความหมายของชื่อเมือง เป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัยสำหรับคนในท้องถิ่นและเป็นเมืองที่น่ามาเยือนสำหรับคนต่างถิ่น ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์มากมีไปด้วยปราสาทหินใหญ่ – น้อย อันหมายถึงความรุ่งเรืองมาแต่อดีต จากการศึกษาของนักโบราณคดีพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี และที่สำคัญที่สุดพบกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ หลักฐานทางวัฒนธรรมของเขมรโบราณ ซึ่งมีทั้งปราสาทอิฐและปราสาทหินเป็นจำนวนมากกว่า 60 แห่ง รวมทั้งได้พบแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ คือ เตาเผาภาชนะดินเผา และภาชนะดินเผาแบบที่เรียกว่า "เครื่องถ้วยเขมร" ซึ่งกำหนดอายุได้ประมาณพุทธศตวรรษที่ 15-18 อยู่ทั่วไปหลังจากสมัยของวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณแล้ว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของบุรีรัมย์เริ่มมีขึ้นอีกครั้งตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยปรากฏชื่อว่าเป็นเมืองขึ้นของเมืองนครราชสีมา และปรากฏชื่อต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ว่า บุรีรัมย์มีฐานะเป็นเมือง ๆ หนึ่ง จนถึง พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคใหม่ จึงได้ชื่อเป็นจังหวัดบุรีรัมย์มาจนถึงปัจจุบันนี้

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น และมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดสระแก้ว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา

บุรีรัมย์ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 410 กิโลเมตร มีพื้นที่ 10,321.9 ตารางกิโลเมตร

การปกครอง แบ่งออกเป็น 21 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอนางรอง อำเภอลำปลายมาศ อำเภอประโคนชัย อำเภอพุทไธสง อำเภอสตึก อำเภอกระสัง อำเภอบ้านกรวด อำเภอคูเมือง อำเภอละหานทราย อำเภอหนองกี่ อำเภอปะคำ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอหนองหงส์ อำเภอพลับพลาชัย อำเภอห้วยราช อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอชำนิ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอโนนดินแดง กิ่งอำเภอบ้านด่าน และกิ่งอำเภอแคนดง

จังหวัดศรีสะเกษ

คำขวัญจังหวัดศรีสะเกษ คือ "ศรีสะเกษแดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒนธรรม เลิศล้ำสามัคคี"

ประวัติ

ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่าง ๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ พวกส่วย ลาว เขมร และเยอ ศรีสะเกษเดิมเรียกกันว่า "เมืองขุขันธ์" เมืองเก่าตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ตำบลดวนใหญ่ อำเภอวังหินในปัจจุบัน ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. 2302 สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยมีหลวงแก้วสุวรรณซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีเป็นเจ้าเมืองคนแรก ล่วงถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ย้ายเมืองขุขันธ์มาอยู่ที่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน แต่ยังคงใช้ชื่อว่าเมืองขุขันธ์ จนถึงพ.ศ.2481จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่นั้นมา

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาดงรัก เป็นแนวกันเขตแดน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ศรีสะเกษ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 471 กิโลเมตร มีพื้นที่ 8,839.9 ตารางกิโลเมตร

การปกครองแบ่งออกเป็น 20 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอขุขันธ์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอโนนคูณ อำเภอเบ็ญจบุรพ์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอพยุห์ อำเภอไพรบึง อำเภอภูสิงห์ อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอยางชุมน้อย อำเภอราชสีห์ไสไล อำเภอวังหิน อำเภอศรีรัตนะ อำเภอห้วยทับทัน กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ และกิ่งอำเภอสีลาสาท

ประกอบ ผลิตงา (2538) กล่าวถึงเขมรถิ่นไทยไว้ ดังนี้

เขมรถิ่นไทย เป็นชื่อทางวิชาการได้กำหนดขึ้น เพื่อเรียกผู้ที่พูดภาษาเขมรซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยทั่วไปชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตัวเองว่า “คแมร์” หรือ “คแมร์ ลือ” แปลว่าเขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในกัมพูชาว่า “คแมร์ กรอม” แปลว่า เขมรต่ำ และเรียกคนไทยว่า “ซีม” ซึ่งตรงกับคำว่า “สยาม” ในภาษาไทย เมื่อพิจารณาเขตการปกครอง นักภาษาศาสตร์ได้แบ่งภาษาเขมรเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ภาษาเขมรเหนือ หรือ เขมรสูง (เขมรถิ่นไทย)
2. ภาษาเขมรกลางเป็นภาษาของผู้ที่อยู่ในกัมพูชา
3. ภาษาเขมรใต้เป็นภาษาของคนเวียดนามเชื้อสายเขมร

ปัจจุบันพบชาวเขมรถิ่นไทยอาศัยอยู่ใน จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ นครราชสีมา อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ปราจีนบุรี ตราด จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีสันนิษฐานว่า บริเวณที่ราบสูงโคราชเคยเป็นที่อยู่ของชาวขอมหรือชาวเขมรโบราณ ดูจากกลุ่มปราสาทโบราณ ศิลาลาวีกร ประติมากรรมที่พบมากในบริเวณดังกล่าวเช่น ปราสาทภูมิโปน ปราสาทพนารวัน ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น ชาวเขมรถิ่นไทยน่าจะอพยพมาสมัยหลังในช่วง พ.ศ.2324 ถึง พ.ศ.2325

ชาวเขมรสูงได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตภาคอีสานตอนใต้มาแต่โบราณกาลแล้ว และได้สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน โดยในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ในปี พ.ศ.2324 เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบในสงครามครั้งนี้ เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ และเมืองสังขะ ได้ร่วมยกกองทัพไปตีเมืองเสียมราฐ กำพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์และบุรีรัมย์ ชาวเขมรรุ่นสุดท้ายที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัด ศรีสะเกษเมื่อปี พ.ศ.2410

ครอบครัวของชาวเขมรมีความคล้ายคลึงกับครอบครัวไทยพื้นเมือง คือ พ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัวแม่บ้านดูแลภายในบ้าน ให้เกียรติแก่เพศชายในการดำเนินกิจกรรม หรือตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ และมีการอยู่รวมกันหลายครอบครัว อาจประกอบด้วยปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ ลูกหลาน พี่น้องจำนวนมาก ครอบครัวใดที่มีลูกสาวหลายคน สมาชิกก็มีแนวโน้มขยายมากขึ้น การแต่งงานของชาวเขมรไทย ฝ่ายชายต้องเสียเงินและบรรณาการให้ฝ่ายหญิง โดยต้องจัดขันหมากไปให้ฝ่ายหญิง ประกอบด้วย หมู เหล้า ขนหม ข้าวต้ม ผลไม้และเงินทอง ฝ่ายหญิงต้องล้างเท้าให้ฝ่ายชายก่อนขึ้นบ้าน ชาวเขมรสูงส่วนใหญ่อยู่ในชนบทมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างในตัวเมือง และในกรุงเทพฯ เมื่อถึงฤดูเพาะปลูกก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนาประกอบอาชีพหลักของตน

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) กล่าวถึงวัฒนธรรมชาติพันธุ์เขมรอีสานใต้ไว้ว่า ชาวเขมรสูงส่วนใหญ่อยู่ในชนบทมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาทำไร่ หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนาทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมืองหรือในเมืองหลวง และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อประกอบอาชีพหลักของตน เป็นเช่นนี้เรื่อยไป ในสมัยโบราณ จากหลักฐานจดหมายเหตุจีนกล่าวถึงคนในอาณาจักรฟูนันว่า คนในอาณาจักรฟูนันนั้น หน้าตาน่าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมเสื้อผ้า และรองเท้า ปลูกบ้านยกพื้นสูง มีกีฬาชนไก่ ชนสุกร มีการค้าขายทอง เงินและผ้าไหมกับจีน มีอาชีพเพาะปลูก มีแหล่งน้ำใช้ร่วมกัน มีการโกนหนวดและผมในระหว่างการไว้ทุกข์ มีประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าบนยอดเขา จากหลักฐานดังกล่าว ถ้าชาวฟูนันเป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรสมัยปัจจุบันจริง อย่างที่นักประวัติศาสตร์ส่วนมากเชื่อกัน ก็นับว่ามีส่วนคล้ายกับชาวเขมรปัจจุบันพอสมควร เช่น ลักษณะผิวของชาวเขมร จะมีผิวดำค่อนข้างดำและผมหยิก มีอาชีพเพาะปลูก มีการไว้ทุกข์ด้วยการโกนผม และมีประเพณีขึ้นเขาเช่น ที่เขาสวาย จังหวัดสุรินทร์ และที่เขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี ราวก่อน พ.ศ. 2500 ในชนบทที่เขมรสูงอาศัยอยู่ มีการเลี้ยงหมูไว้ทั่วไปโดยปล่อยให้หากินเอง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรสูงในชนบท มีลักษณะคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบเทียบกับชาวเขมรต่ำในกัมพูชาแล้ว ประเพณี ความเป็นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรต่ำในประเทศกัมพูชามาก อาหารหลักของชาวเขมรสูงคือ ข้าวเจ้า ส่วนอาหารพื้นเมืองที่รู้จักคือ ปลาเหาะเขมร (ปลาร้าเขมร) ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาย่าง ปลาดำ น้ำพริกจิ้มผัก เนื้อสัตว์ ผัก ส่วนอาหารว่าง ส่วนมากจะเป็นผลไม้ และขนมพื้นเมืองที่

นิยม ได้แก่ ขนมหันเตี๋ยม ขนมหิโค ขนมนีเยล ขนมหันตางวาง ขนมกระมอล ขนมหุก ขนมนีเยงเล็ด เป็นต้น ชื่อขนมเหล่านี้เป็นภาษาเขมรทั้งสิ้น

การแต่งกายของชาวเขมร ชาย ใส่เสื้อคอกลมผ่าหน้า นุ่งโสร่งสีลันต่าง ๆ ผ่าขาวม้า คาดพุงหรือคล้องไหล่ หญิง นุ่งผ้าถุงลายตั้ง มีเชิงตามขวางสองชั้น ส่วนบนกว้างส่วนล่างแคบ ระหว่างรอยต่อคาดด้วยสีแดง เสื้อดำย้อมด้วยมะเกลือ แขนกระบอกรัดรูปตามรอยตะเข็บ ถักด้วยสีต่าง ๆ ชายเสื้อผ่าข้างทั้งสองด้านยาวประมาณ 6 นิ้ว กระดุมกลมทำด้วยเงิน มีผ้าคล้องไหล่เป็นสีดำหรือสีต่าง ๆ ถ้าคล้องคอนิยมหย่อนมาด้านหน้า หรือนุ่งโจงกระเบนคาดอกด้วยผ้าแถบ

การกินอยู่ของชาวเขมร ชาวเขมรรับประทานข้าวเจ้าเป็นหลัก ไม่รับประทานอาหารดิบ ๆ สุก ๆ ประกอบอาหารคล้ายภาคกลาง อาหารก็หาจากป่าและท้องนา นิยมรับประทานเนื้อหมูมากกว่าเนื้อวัวควาย

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) กล่าวถึงภาษาเขมรอีสานใต้ไว้ดังนี้

จังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรที่พูดภาษาเขมรมากที่สุดประมาณร้อยละ 40 ของประชากรในจังหวัด จะใช้พูดกันมากในแถบอำเภอเมืองบุรีรัมย์ กระสัง ประโคนชัย ห้วยราช สตึก พลับพลาชัย บ้านกรวด ละหานทราย และบางส่วนของคูเมือง

ตัวอย่างภาษาเขมร

เมอ มือ เมิล	แปลว่า ขม (ดู)	ตำเรีย ดำเรีย	แปลว่า ช้าง
เนียะ เทอ ซแร	แปลว่า ชาวนา	จิต เจ็อ็บ	แปลว่า ขิด
ติญ	แปลว่า ชื้อ	เจีย ลออ	แปลว่า ดี
กเมง กเมญ	แปลว่า เด็ก	ซเล็ก็ เจก	แปลว่า ใบตอง
ชำเป็ย	แปลว่า ตะพาย สะพาย	พญ็ยยก พญ็ยยะ	แปลว่า ตีน

ภาษาเขมรในจังหวัดสุรินทร์ มีกลุ่มที่ใช้ภาษาเขมรหนาแน่นที่สุดในอำเภอเมือง อำเภอท่าตูม อำเภอลำดวน อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอสังขะ กิ่งอำเภอพนมดงรัก กิ่งอำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอศีขรภูมิ และอำเภอจอมพระ ภาษาเขมรนับเป็นภาษาที่ประชากรในจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่ใช้มาอย่างต่อเนื่องและเป็นภาษาที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีการพบศิลาจารึกที่ถือเป็นภาษาเขียนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นอย่างน้อยเป็นอักษรปัลลวะ-สันสกฤต ที่ปราสาทภูมิโปน อ. สังขะ และปราสาทตาเหมือนธม กิ่งอำเภอพนมดงรัก พบศิลา

จารึกอีกหลายหลัก ในแหล่งเดียวกันในสมัยพุทธศตวรรษที่ 15-16 ที่เป็นภาษาสันสกฤต-เขมร และพบศิลาจารึกสมัยพุทธศตวรรษ 17-18 อีกหลายแห่ง เช่น ที่ อ.ปราสาทและ อ.จอมพระ เป็นต้น ภาษาเขมรนับเป็นภาษาเขียนภาษาหนึ่งของผู้บวชเรียนในสมัยก่อน (ก่อน พ.ศ. 2505) ขึ้นไป ต้องเรียนรู้ควบคู่กับภาษาไทย ทั้งนี้เพราะคัมภีร์โบราณตามวัดเก่าแก่ต่างมีบทสวดหรือคำสอนเป็นภาษาเขมรเสียส่วนใหญ่ ภาษาเขมรพื้นบ้านจำนวนมากเป็นภาษาสันสกฤตหรือบาลี เช่น การเรียกชื่อ เดือน 3 ว่า แคะเมียง มาจาก สระ อา ออกเสียง เอียง ของคำว่า มาฆ-มาฆะ ซึ่งตรงกับวันมาฆบูชาที่เราคุ้นเคยดี หรือ ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า มาฆมาศ เป็นต้น

มีตัวอย่างการนับเดือนแบบเขมรเทียบกับสันสกฤต และระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทยด้วยอักษรไทยของสถาบันวิจัยภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล

ไทย	เขมร	สันสกฤต
เดือน 5	แคแจด	เจตรมาศ
เดือน 6	แคพซาก (อะเสียงยาว)	ไพศฆมาศ
เดือน 7	แคจีส	เชษฐูมาศ
เดือน 8	แคอาซาด	อาสาตมาศ
เดือน 9	แคชราฟ	อาศราวมาศ
เดือน 10	แคพ็อด ระเบิด	พัทธปรทมาศ
เดือน 11	แคอาไสจ	อาศวยธมาศ
เดือน 12	แคกระเดอะ (กระเด๊ก)	กรรติกมาศ
เดือนอ้าย (1)	แคเมียงะ(ก)หรืออะเสียงยาว	มฤคศิรมาศ
เดือนยี่ (2)	แคบ็อส	บุศยมาศ
เดือน 3	แคเมียง (ทม)อะเสียงยาว	มาฆมาศ
เดือน 4	แคปะกุน	ผาลคุณมาศ

(คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544, หน้า, 81-84)

สำหรับกลุ่มชนใน จ.สุรินทร์ที่พูดภาษาเขมรที่เรียกว่า เขมรเฌอนั้น ภาษาที่พูดนั้นย่อมมีความแตกต่างจากเขมรที่จ.นบพิตำที่พูดกันแทบไม่รู้เรื่อง ภาษาเขมรที่คนสุรินทร์พูดจะมีลีลาของเสียงเรียบ เสมอ นุ่มนวล ไม่กระซิกโหยงฮาก ไม่กระแทกกระทั้น ไม่มีอักษรสูง คำพูดออกมาเป็นเสียงกลางหรือเสียงต่ำแทบทั้งสิ้น ภาษาเขมรจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับภาษาไทยมากกว่า ความแตกต่าง เพราะภาษาเขมรมีลักษณะคำโดดเช่นเดียวกับภาษาไทย แต่ขณะเดียวกันก็มีลักษณะของภาษาคำที่ติดต่อกันและภาษาวิภัติปัจจัยด้วย ส่วนความต่างนั้นได้แก่ เขมร

โบราณใช้วิธีการสร้างคำโดยการเติมหน้าคำ และกลางคำ แต่ไม่มีการเติมท้ายคำ เขมรไม่ใช้วรรณยุกต์ และเขมรมักจะหยิบยืมคำภาษาต่างประเทศมาใช้ ทั้งระบบเสียงระบบไวยากรณ์มาปรับปรุงในระบบภาษาของตน เช่น บาลี สันสกฤต

ในจังหวัดศรีสะเกษมีผู้พูดภาษาเขมรร้อยละ 20 ของประชากรทั้งจังหวัด ภาษาเขมรพูดกันมากใน อ.ขุขันธ์ อ.กันทรลักษ์ อ.ภูสิงห์ อ.ขุนหาญ อ.ปรางค์กู่ อ.ไพรบึง อ.ห้วยทับทัน อ.ศรีรัตนะ ชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษเป็นชาวเขมรสูงพูดภาษาเขมรแตกต่างจากชาวกัมพูชาหรือ เขมรลุ่ม ทั้งในด้านคำศัพท์ และการออกเสียง แต่สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้

การตั้งถิ่นฐานของชาวเขมรใน จ.ศรีสะเกษนั้นมีมาแต่โบราณกาล และสืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะอยู่ในเขตท้องที่ อ.กันทรลักษ์ ด้านที่ติดกับเขาพนมดงรัก แถบบ้านทุ่งใหญ่ บ้านประทาย บ้านบึงมะลู บ้านโคกแอมวี่ บ้านรุง บ้านทุ่งยาว เป็นต้น และบริเวณบ้านบักดอง บ้านพราน บ้านทุ่งเลน บ้านลำโรงเกียรติ บ้านไพร บ้านกระมัล บ้านกราม บ้านกันทรอม อ.ขุนหาญ บ้านไพรบึง บ้านพราน บ้านลำโรงพลัน บ้านไทร อ.ไพรบึง บ้านลำโรงระวี บ้านศรีแก้ว อ.ศรีรัตนะ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนโดยรอบบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งอาศัยอยู่แถบ อ.ห้วยชะยุ้ง และห้วยทาที่เป็นสาขาหนึ่งของห้วยชะยุ้ง ส่วนอีกบริเวณที่พบว่ามีชาวเขมรอาศัยอยู่จำนวนมาก คือ บริเวณที่ราบลุ่มห้วยสำราญแถบ อ.ขุขันธ์ อ.ปรางค์กู่ เช่น ต.กันทรารมย์ ต.หัวเสือ ต.ใจดี ต.โคกเพชร ต.สะเดาใหญ่ ในพื้นที่ อ.ขุขันธ์ ต.ละลม อ.ภูสิงห์ ต.ตุ้ม ต.ลำโรงปราสาท อ.ปรางค์กู่ จนศรีสะเกษได้ชื่อว่าเมืองเขมรป่าดง

ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ.2324 เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล เพราะเจ้าฟ้าทะละหะ (มู) และออกญาวิบูลราช (ชู) เป็นกบฏ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ยกกองทัพไปปราบ แต่ยังไม่สำเร็จก็เกิดเหตุจลาจลในกรุงธนบุรี ต้องยกทัพกลับ สงครามครั้งนี้ เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ ได้ยกกองทัพไปร่วมตีเมืองเสียมราฐ กำพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์ บุรีรัมย์ ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดีเจ้าเมืองสุรินทร์ ได้ให้บุตรชายของตนชื่อ สุน แต่งงานกับบุตรเจ้าเมืองบันทายเพชร ชื่อตามมาตวอ ซึ่งอพยพตามกองทัพมา ภายหลังนางได้เป็นชายาของเจ้าเมือง จึงนำเอาภาษาเขมรและราชพิธีสำนักเขมรมาใช้ต่อมาจนถึงรุ่นหลาน และอาจติดต่อมาถึงขุขันธ์ เพราะใน พ.ศ. 2371 เมื่อโปรดเกล้าให้พระยาสังขะบุรี(เกา) มาเป็นพระยาขุขันธ์ ภักดีนครศรีลำดวน ปกครองเมืองขุขันธ์ซึ่งน่าจะมีชาวสังขะอพยพติดตามมาเป็นจำนวนมาก

ชาวเขมรรุ่นสุดท้ายจำนวนหนึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน จ.ศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ. 2410 พระยาขุขันธ์ (วัง) ได้กราบทูลขอตั้งบ้านลำห้วยแสนไพรออบาลกับบ้านกันตวด ต.ห้วยอุทุมพร ริมเชิงเขา

ตกชั้นเป็นเมือง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลำห้วยแสนไพร อาบาล เป็นเมืองกันทรลักษ์ ยกบ้านกันตวด ห้วยอุทุมพร เขิงเขาดกเป็นเมืองอุทุมพรพิสัย ต่อมา ผู้สำเร็จราชการอินโดจีนฝรั่งเศส ได้มีหนังสือทักท้วงต่อรัฐบาลสยามว่า ฝ่ายไทยตั้งเมืองรุกล้ำเข้าไปในดินแดนของฝรั่งเศส หลังจากตรวจสอบให้ย้ายเมืองกันทรลักษ์มาตั้งที่บ้านบักดอง ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ อ.ขุนหาญ ส่วนเมืองอุทุมพรพิสัย ย้ายมาตั้งที่บ้านผือ ต.เมือง อ.กันทรลักษ์ในปัจจุบัน ซึ่งย่อมมีการอพยพไพร่พลเขมรมาด้วยจำนวนหนึ่ง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544, หน้า, 27-30)

พื้นที่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา นับเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความสำคัญทั้งด้านการเมือง ความมั่นคงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวมากพื้นที่หนึ่ง ที่รัฐบาลให้ความสำคัญ และต้องการพัฒนาต่อไปในอนาคต แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม ที่มีความหลากหลาย ทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต ที่แตกต่างไปจากสังคมใหญ่ของประเทศ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ตามชายแดน ที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา จะมีความสัมพันธ์ทางเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จึงควรเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคนไทยชายขอบ และชุมชนชายขอบของประเทศกัมพูชา ให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร การศึกษาเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ชายแดนไทย - กัมพูชา เป็นช่องทางหนึ่งที่จะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนคนไทยชายขอบ และชุมชนชายขอบกับประเทศกัมพูชา เพราะจะทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มคนในประเทศกัมพูชา "การรู้เขารู้เรา" จะนำไปสู่การดำเนินนโยบายกับประเทศกัมพูชาในด้านต่าง ๆ ในลักษณะที่มีความเหมาะสม และเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนสืบไป ซึ่งจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศกัมพูชาคือ จังหวัดตราด จังหวัดจันทบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี

ไพฑูริย์ มีกุล (2515, หน้า, 15-26) ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ทางอีสานใต้ ซึ่งในอดีตเรียกว่า "หัวเมืองเขมรป่าดง" โดยเน้นให้เห็นถึงกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากชาวอีสานส่วนใหญ่ (ไทยลาว) และแตกต่างจากชาวภาคกลาง ต่อมาเมื่อชนกลุ่มอื่นที่มีวัฒนธรรมเด่นกว่าเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ กลุ่มชาติพันธุ์เดิมได้ค่อย ๆ ยอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น รวมทั้งการยอมรับวัฒนธรรมใหญ่ (Grest culture) ที่ทางราชการได้นำมาทั้งทางการเมือง การคมนาคม สังคมและการศึกษา จึงเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงชาติพันธุ์

สมจิตร กัลยาศิริ (2524) กล่าวถึงภาษาพื้นเมืองจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พูดภาษาเขมร กลุ่มที่พูดภาษาลาวและกลุ่มที่พูดภาษาส่วย โดยกลุ่มที่พูดภาษาเขมร เป็นภาษาพื้นเมือง เป็นกลุ่มที่มีมากที่สุด ภาษาเขมรสุรินทร์จะผิดเพี้ยนจากเขมรกัมพูชาไปบ้าง กลุ่มนี้มีมากในอำเภอเมือง อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอลำทะเมนชัย อำเภอศีขรภูมิ อำเภอท่าตูม และกิ่งอำเภอลำดวน ส่วนอำเภออื่นก็มีบ้าง เนื่องจากประชาชนจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่ พูดภาษาเขมร ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมทั้งหลายจึงเป็นของกลุ่มที่พูดภาษาเขมรมากที่สุด จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุรินทร์

อุทิศ รัตมี (2546) กล่าวถึงวัฒนธรรมกลุ่มอีสานใต้ในบทความพิเศษไว้ว่า จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดเก่าแก่จังหวัดหนึ่ง ที่มีผู้คนตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อนสมัยอยุธยาเป็นราชธานี เพราะมีโบราณวัตถุและโบราณสถานที่มีอยู่เก่าแก่กว่ากรุงศรีอยุธยาหลายแห่ง และจากซากปราสาทหิน วัสดุก่อสร้างสมัยขอมเรื่องอำนาจ อักษรจารึกตามโบราณสถานต่าง ๆ เป็นหลักฐานให้เห็นถึงชนเผ่าเดิมที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์เป็นพวกละว้า พวกขอม พวกส่วย จากสภาพภูมิศาสตร์จังหวัดสุรินทร์ มีอาณาเขตส่วนหนึ่งที่ติดกับประเทศกัมพูชา มีทิวเขาพนมดงรักเป็นเส้นกั้นอาณาเขตนั้น ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ทำให้กลุ่มชนทั้งสองประเทศไปมาหาสู่กัน และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และจากประวัติศาสตร์การอพยพของผู้คนประเทศกัมพูชา เข้ามาอาศัยในผืนแผ่นดินไทยในจังหวัดใกล้เคียง เมื่อยามเกิดศึกสงครามหรือยามมีภัยพิบัติตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน การกลมกลืนทางชนชาติและวัฒนธรรมจึงทำให้ประชาชนจังหวัดสุรินทร์ มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะภาษานั้น ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์มีภาษาพูดเป็นภาษาพื้นเมืองแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มภาษาลาว กลุ่มภาษาส่วย โดยมีกลุ่มภาษาเขมรเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ประชาชนจังหวัดสุรินทร์ส่วนใหญ่พูดภาษาเขมร ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมทั้งหลาย จึงเป็นกลุ่มที่พูดภาษาเขมรเป็นส่วนใหญ่ เพลงและการละเล่นของจังหวัดสุรินทร์ที่มีอยู่เช่น ดนตรี มีกันตรึม เจริง ดุ่มโอง การละเล่นและการแสดงต่าง ๆ ก็มีรำต่าง ๆ ภาษาถิ่นเรียกว่า เรือม เช่น เรือมตรต เรือมอันเร เรือมอาโย เรือมกะโน้ป ดิงต๊อง ลิกเขมร เรือมมมัวต เรือมมงกัวลจองได เป็นต้น

ภราดร (นามแฝง) (2510, หน้า, 59-85) ได้กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในแง่ต่าง ๆ อย่างสังเขป ได้แก่ ประวัติเมือง การคมนาคม อาชีพ การศึกษา ภาษา ประเพณีสำคัญทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น และการเล่นรื่นเริง เช่น เล่นสะบ้า เล่นตรต (ตรุษ) เล่นเซ็งบั้งไฟ การเล่นที่ต่างกว่าที่อื่น ๆ คือ เดินสาก หรือชาวบ้านเรียกว่า เรือมอันเร ประเพณีอื่น ๆ ที่กล่าวถึงมีประเพณี

ม้าล่อช้าง การคล้องช้าง การเล่นแม่มด ประเพณีการแต่งงาน การทำบุญศพ ตอนท้ายกล่าวถึง ลัทธิ ศาสนา และนิสัยของประชาชน

ดำเนียร เลขะกุล (2505) ได้กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์หลายด้านคือ ด้านโบราณสถานและ ผู้สร้าง จากการค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ สรุปว่าปราสาทหินต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์เป็นศิลปะ ขอม พวกนี้มีวัฒนธรรมสูงกว่าชาวพื้นเมืองซึ่งเป็นพวกเผ่าพันธุ์ นิกริตโต ได้ร่วมมือกับชาวพื้นเมือง สร้างปราสาทขึ้นมากมาย เป็นศาสนสถาน และได้กล่าวถึงภาษาที่ใช้พูดกันของประชาชนใน จังหวัดสุรินทร์ที่สำคัญคือ ภาษาเขมรและภาษาส่วย เนื่องจากการอพยพของชนชาติทั้งสองที่มา สู่อำนาจนี้แต่ครั้งอดีต ในตอนท้ายสุดกล่าวถึงสถานที่น่าท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นโบราณสถาน

สงบ บุญคล้าย (2521, หน้า, 98-100) กล่าวว่า ประเพณีการเล่นเรือมลูตอันเรนนี้ เป็น มรดกตกทอดสืบมาแต่โบราณไม่สามารถสืบทราบได้ว่าใครเป็นผู้คิดขึ้น จากปากคำของผู้เฒ่าผู้แก่ เล่าต่อกันมาว่า การเล่นเรือมลูตอันเรนนี้ เดิมไม่มีจังหวะจะโคนอะไร ต่อมาได้วิวัฒนาการจนเป็น จังหวะลีลาอ่อนช้อย สวยงาม เข้าใจว่าในสมัยโบราณในยามค่ำคืนที่เสร็จสิ้นภารกิจประจำวัน ชาว ๆ ก็พากันดำข้าวกับครกใบใหญ่ หนุ่มที่ว่างงานก็เดินไปขลุ่ยมาเกี่ยวสาวตามที่ตั้งกล่าว พอ เสร็จงานดำข้าวหนุ่มสาวก็พากันเล่นกระตบสากเพื่อให้เป็นจังหวะสนุกสนาน (เดิมนั้นไม่มีเครื่อง ดนตรีประกอบ) หนุ่มที่อยากแสดงความสามารถอดสาว ๆ ก็จะไปเข้าสากที่เรียกกันว่า "ลูตอันเร" (ลูตหมายถึงความว่ากระโดดข้ามเข้า อันเร แปลว่า สาก) ส่วนหนุ่มสาวคู่อื่น ๆ ก็จะไปยืนนอกวง แต่ ถึงอย่างไรในตอนนั้นก็รำไปเรื่อย ๆ เอาสนุก โดยไม่มีจังหวะเป็นมาตรฐานอย่างปัจจุบัน ต่อมาการเล่นแบบนี้แพร่หลายกันไปมากจึงมีผู้คิดกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น คือให้เล่นได้เฉพาะเดือน 5 ซึ่งเรียกเป็นภาษาพื้นเมืองว่า "แคแฉตร" (แฉตร-ฉัตรมาส) การเล่นมีระยะเวลา 1 เดือนเต็ม ใน เดือนนี้เป็นเดือนที่จะต้องมีการหยุดทำการงานทุกอย่าง ผู้หญิงจะหยุดทอผ้าผู้ชายจะหยุดเลี้ยงไม้ เป็นต้น การหยุดนี้ถือเป็นธรรมเนียมของชาวพื้นเมืองที่ถือกันมาแต่โบราณ เรียกว่า "ตอม" (ตอม หมายถึงความว่างวัน) และยังถือกันว่าเมื่อถึง "แคแฉตร" แล้วไม่หยุดงาน ผู้ใดยังต้องทำงานอยู่ จะไม่เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองบางที่อาจถึงฟ้าผ่าตายได้ ด้วยสาเหตุที่ต้องหยุดงานตามประเพณีนี้เอง จึงทำให้มีเวลาว่างมากจึงมีการละเล่นสนุกอย่างอื่น ๆ อีก เช่น การละเล่นสะบ้า เล่นสงกรานต์ และการเรือมตรต เป็นต้น

กะโน้บติงต็อง เป็นการละเล่นพื้นเมืองที่ได้รับความนิยมกันมากในแถบอีสานใต้ แหล่งกำเนิดของการรำชนิดนี้ คือที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นการละเล่นที่เลียนแบบลีลาการกระโดดเคลื่อน ตัวของตั๊กแตนตำข้าว ซึ่งมีลำตัวสีเขียว ดังนั้นผู้เล่นจึงต้องแต่งตัวเลียนแบบตัวตั๊กแตนและสวม หัวตั๊กแตน มีลูกตาเป็นลักษณะเหมือนตั๊กแตนทุกประการ ประวัติความเป็นมา สงบ บุญคล้าย

(2521, หน้า, 102-104) กล่าวว่ามีเรื่องเล่าว่าชาวนาคนหนึ่งชื่อ ตาเหมือน มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านรำบะ ต่าบลไพล อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ กลับจากป่ามาจะได้สัตว์หรือไม่ได้ก็ไม่เคยเป็นกังวลอะไร จะถูกภรรยาตำว่าก็ยอมรับเสมอ เพราะท่านมีอุปนิสัยเป็นคนเยือกเย็น วันหนึ่งท่านได้ออกไปดูข้าวที่ทุ่งนาและได้เอาไซไปดักปลาด้วย เมื่อเอาไซไปวางดักปลาแล้วก็ได้พักผ่อนอยู่ได้ร่วมไม่ริมลำธาร นั่งเอนหลังฟังต้นไม้อย่างสงบ และได้ฟังสายตาไปยังทุ่งนา มองดูข้าวที่กำลังงามเขียวชอุ่ม ในขณะนั้นได้เห็นตักแตนตำข้าวสองตัวเกาะอยู่บนใบข้าว ตักแตนสองตัวนั้นกำลังหันหน้าเข้าหากัน ทำท่าเหมือนกำลังเกี่ยวพาราสีกัน ท่านพยายามฟังสายตามองและเกิดความประทับใจในท่าทางต่าง ๆ ของมัน ทำให้เกิดความคิดว่าถ้าหากนำลักษณะการเดินของมันไปประยุกต์ในทางร้ายรำของคนคงจะดีไม่น้อย ท่านจึงได้สังเกตจดจำท่ารำของตักแตนตำข้าวทั้งสองตัวนี้ไว้อย่างละเอียดลออ เมื่อกลับถึงบ้านตาเหมือนจึงได้จัดให้เด็กหลายคนเดินตามลีลาที่บอกต่อมาเริ่มมีการสวมชุดเหมือนตักแตนตัวจริงและครูใหญ่โรงเรียนปราสาทศึกษาคารในสมัยนั้นได้ทดลองการแสดงเป็นหมู่ สร้างความประทับใจแก่คนดูเป็นอันมาก จากนั้นได้จัดส่งการแสดงไปเล่นในงานช้างจังหวัดสุรินทร์ การแสดงดังกล่าวจึงแพร่หลายตลอดมา การละเล่นพื้นเมืองของชาวอีสานใต้ที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณอีกประเภทหนึ่ง คือ การละเล่นมโหรี ซึ่งยังคงนิยมอยู่ในปัจจุบัน และยังเป็นดนตรีที่เป็นพื้นฐานของเล่นอื่น ๆ เช่น อาโย กะโน้ปดิงตอง กันตรึม เรือมลูต อันเร บรรเลงประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น โฉลนมวิวด บ็องบ็อด ประกอบทั้งการประโคมในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคล เช่น งานแต่งงาน ทอดกฐิน ชื่นบ้านใหม่ การโกนจุก งานทำบุญศพ เป็นต้น

สงบ บุญคล้าย (2521, หน้า, 109-110) กล่าวถึง ระเบิดลอก(กะลา)ว่าเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวอีสานใต้ อันเป็นผลมาจากความนิยมของชาวบ้านในการปลุกมะพร้าวในแถบอีสานใต้ มีลักษณะอย่างหนึ่งที่แตกต่างกันไปจากชาวอีสานโดยทั่วไป คือหมู่บ้านจะมีต้นมะพร้าวขึ้นร่มครึ้ม ความนิยมปลุกมะพร้าวมีมาแต่โบราณ เขาถือกันว่าเมื่อลูกหลานแต่งงานพ่อแม่จะมอบที่ดินให้ทำกินและเป็นที่ปลูกบ้าน ก่อนอื่นจะปลุกมะพร้าวไว้ก่อน การปลุกมะพร้าวเป็นการแสดงถึงความมั่นคง เป็นผู้ที่เชื่อถือได้ เพราะการปลุกมะพร้าวในภาคอีสานนั้นปลุกยากกว่าจะขึ้นต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ มีความอดทนขยันหมั่นเพียร ดูแลรักษาว่าจะมีลูกให้กินได้ต้องใช้เวลาหลายปี การปลุกมะพร้าวถือเป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งในการขึ้นโคกใหม่ ดังนั้นในแถบหมู่บ้านชาวอีสานใต้จึงมีมะพร้าวขึ้นเขียวชอุ่ม หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วจะเป็นระยะเวลาที่ว่างงาน หนุ่มสาวจะนั่งขัดกะลามะพร้าวกันที่ลานบ้าน กะลามะพร้าวที่ขัดนี้สามารถ

นำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำทัฬหี ทำกระบวยตักน้ำ ฯลฯ หนุ่มสาวจะใช้ช่วงเวลานี้
เจียดมะพร้าวส่วนหนึ่งเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำกะลาสำหรับรำรำ ซึ่งการรำรำด้วยกะลา
มะพร้าวมีเคล็ดอยู่ว่าถ้าใครรำแล้วสามารถเคาะกะลามะพร้าวแตก คู่ นั้น คาดว่าจะได้แต่งงานกัน
การรำกะลานิยมเล่นกันหลังฤดูเก็บเกี่ยวที่ชาวบ้านช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว เพื่อเป็นการ
ฉลองความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร

